

Trygga Komarken?

En studie av sambandet mellan utomhusmiljöns utformning och invånarnas upplevda trygghet.

Bildkälla: Kungälvsbostäder

Författare

Hugo Egnell och Fredrik Aronsson

Handledare

Jerry Olsson

Kandidatuppsats i Kulturgeografi

HT/2023

Institutionen för ekonomi och samhälle

Avdelningen för Kulturgeografi

Handelshögskolan vid

Göteborgs Universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Uppsats/Examensarbete:	15 högskolepoäng
Nivå:	Kandidat
Kurs:	KGG320 Samhällsanalysprogrammet
Termin/år:	VT2023
Handledare:	Jerry Olsson
Examinator:	Robin Biddulph
Nyckelord:	”Stadsplanering”, ”fysisk planering”, ”upplevd trygghet”, ”utomhusmiljö”, ”Komarken”, ”modernistisk planering”, ”miljonprogrammet”
Antal ord:	17 201

Sammanfattning

Trygga boendemiljöer är en hörnsten i socialt hållbara samhällen och enligt de globala målen i Agenda 2030 att betrakta som en mänsklig rättighet. Tidigare forskning, som primärt haft ett fokus på socioekonomiskt utsatta områden företrädesvis i storstadsområden, har påvisat ett samband mellan den fysiska utformningen av bostadsområden och invånarnas upplevda trygghet. Denna uppsats syfte är således inriktat på att bredda forskningsfältet genom en studie av det storskaligt modernistiska bostadsområdet Komarken i det sett till sin storlek ringa Kungälv kommun. Den metod som används för att uppnå detta syfte är en typ av flermetodsforskning innefattande en fältstudie i Komarken, en surveyundersökning riktad mot de boende i området samt två kvalitativa intervjuer med offentliga tjänstepersoner. Därefter analyseras och diskuteras det resultat som genererats av dessa metoder i relation till studiens teoretiska ramverk och tidigare studier i bostadsområden av liknande karaktär.

När det kommer till uppsatsens övergripande resultat har studien visat att en majoritet av invånarna i Komarken känner sig trygga i sin utomhusmiljö. Studien har även påvisat att den upplevda tryggheten är fallande med respondenternas ålder och att kvinnor känner sig något mindre trygga i den externa boendemiljön än män. Vidare framgår det tydligt att boende med utländsk bakgrund och invånare som hyr sin bostad känner sig mer trygga än de som äger sitt boende eller uppger att de har inhemsk bakgrund. När det gäller invånarna i Komarkens förslag till trygghetsskapande förbättringar angav en majoritet av respondenterna att de vill se ökad övervakning i någon form. Slutligen kan det konstateras att resultatet över lag ligger i linje med tidigare studier men att uppsatsen har breddat forskningsfältet och således bekräftat att de samband som belagts i stora städer till stor del även gäller i en småstadskontext.

Abstract

Safe living environments are a cornerstone of socially sustainable societies and should according to the global goals of Agenda 2030 be considered a human right. Previous research has primarily been focused on socioeconomically disadvantaged areas predominantly in urban settings. These studies have demonstrated a correlation between the physical design of residential areas and residents' perceived sense of security. Thus, the purpose of this paper is to broaden the research field through a study of the large-scale modernist residential area of Komarken, located within the relatively small municipality of Kungälv. The methodology employed to achieve this objective consists of a mixed-methods approach, including a field study in Komarken, a survey targeting residents in the area, and two qualitative interviews with public officials. Subsequently, the results generated by these methods are analyzed and discussed in relation to the study's theoretical framework and previous studies conducted in similar residential areas.

Regarding the overall findings of the thesis, the study has demonstrated that a majority of the residents in Komarken feel secure in their outdoor environment. The study has also revealed that the perceived sense of security decreases with respondents' age and that women feel slightly less secure in the external living environment compared to men. Furthermore, it is evident that residents with foreign backgrounds and those who rent their homes feel more secure than those who own their dwellings or declare having a domestic background. In terms of proposed security-enhancing improvements suggested by Komarken's residents, a majority of respondents indicated a desire for increased surveillance in some form. Finally, it can be concluded that the overall results align with previous studies, but the thesis has expanded the research field and thus confirmed that the identified correlations observed in large cities largely apply to a small-town context as well.

Keywords: “Urban planning”, “physical planning”, “perceived safety”, “outdoor environment”, “Komarken”, “modernist planning”, “the million programme”

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	7
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	8
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	9
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	9
1.4 IDÉHISTORISK FÖRANKRING	10
1.5 UPPSATSSENS DISPOSITION	10
2. BAKGRUND	11
2.1 DEN MODERNISTISKA STADSPLANERINGEN OCH MILJONPROGRAMMET.....	11
2.2 KRITISKA RÖSTER OM DEN MODERNISTISKA PLANERINGEN.....	11
2.3 DEN MODERNISTISKA PLANERINGEN OCH BOENDESEGREGATIONEN	12
3. TEORETISKT RAMVERK OCH TIDIGARE STUDIER	14
3.1 TEORETISKT RAMVERK.....	14
3.1.1 "Eyes on the street" och trygghetsskapande människoflöden	14
3.1.2 Andra metoder för naturlig övervakning.....	15
3.1.3 "Defensible space"	16
3.1.4 "Broken windows".....	17
3.2 PRUITT-IGOE - ETT MODERNISTISKT FELSTEG	18
3.3 TIDIGARE STUDIER RÖRANDE EXTERN BOENDEMILJÖ I MODERNISTISKA BOSTADSOMRÅDEN	19
3.3.1 Boendes nöjdhet i modernistiska stadsdelar i nio länder.....	19
3.3.2 Boendes nöjdhet i modernistiska stadsdelar i Sverige.....	20
3.3.3 Upplevd trygghet och nöjdhet bland boende i Oslo	21
3.3.4 Boendemiljön i ett bostadsområde i London.....	21
4. METOD	22
4.1 STUDIEOMRÅDET KOMARKEN	22
4.2 ENKÄTSTUDIE.....	22
4.2.1 Urval.....	23
4.2.2 Utformning av enkäten	23
4.2.3 Distributionsförfarandet.....	24
4.2.4 Svarefrekvens och representativitet.....	24
4.2.5 Reliabilitet och validitet.....	26
4.3 KVALITATIVA INTERVJUER.....	27
4.4 ALLMÄN METODDISKUSSION	28
5. RESULTAT	30
5.1 DEN GENERELLA BILDEN AV UTOMHUSMILJÖN	30
5.2 SKILLNADER BASERAT PÅ ENKÄTENS OBEROENDE VARIABLER.....	34
5.2.1 Ålder.....	34
5.2.2 Kön.....	35
5.2.3 Etnisk bakgrund	35
5.2.4 Typ av bostad efter upplåtelseform.....	36
5.3 KVALITATIVA INTERVJUER.....	37
5.3.1 Kommunpolis Christian Nordén i Kungälv-Ale	37
5.3.2 Säkerhetssamordnare Johanna Axerud på Kungälv kommun.....	39
6. DISKUSSION OCH ANALYS	42
6.1 DEN GENERELLA UTOMHUSMILJÖN	42
6.2 ÅTGÄRDER FÖR FÖRBÄTTRAD NATURLIG ÖVERVAKNING	44

7. SLUTSATS	47
REFERENSLISTA	50
TRYCKTA KÄLLOR	50
ELEKTRONISKA KÄLLOR	52
WEBBSIDOR	53
BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV FÖR ENKÄT	55
BILAGA 2 - ENKÄTENS FRÅGOR OCH SVARSALTERNATIV	56
BILAGA 3 - INTERVJUFRÅGOR POLISMYNDIGHETEN	58
BILAGA 4 - INTERVJUFRÅGOR KUNGÄLVS KOMMUN	59

Bild-, diagram- och tabellförteckning

Bildförteckning

Bild 1: Gångvägar med goda förutsättningar för naturlig övervakning	32
Bild 2: Gångväg placerad med bristande möjligheter till naturlig övervakning	33
Bild 3: Exempel på återvändsgator i villabebyggelsen	37
Bild 4: Utomhusmiljö mellan husen som saknar tydlig ägare	38
Bild 5: Synlig skadegörelse i området	39
Bild 6: Nordmannatorget	40
Bild 7: Exempel på bristfällig belysning som åtgärdats	41

Diagramförteckning

Diagram 1: De mest frekvent föreslagna förbättringarna av utomhusmiljön i Komarken	30
Diagram 2: Andel som anser att skadegörelse är ett problem i Komarken	31
Diagram 3: Andel som känner sig trygga vid vistelse i Komarkens utomhusmiljö	31
Diagram 4: Förslag på trygghetsskapande förbättringar efter respektive andel	34

Tabellförteckning

Tabell 1: Newmans principer för skapande av territoriell kontroll	17
Tabell 2: Respondenternas åldersstruktur jämfört med kommunen som helhet	25
Tabell 3: Genomsnittligt svar för respektive efter åldersgrupp	35
Tabell 4: Genomsnittligt svar för män respektive kvinnor	35
Tabell 5: Genomsnittligt svar baserat på etnisk bakgrund	36
Tabell 6: Genomsnittligt svar för respektive upplåtelseform	36

1. Inledning

Efterkrigstiden var en tid av framtidstro och snabb tillväxt där bostadspolitiken präglades av ett storskaligt bostadsbyggande möjliggjort av staten. Det var en era där stadsplaneraren och ingenjören stod i centrum och de stadsrum de skapade var ofta likriktade och närmast serieproducerade i jakten på ett effektivt bostadsbyggande (Forsell, 2020, s.25-26). Den rådande planeringsdoktrinen producerade en alltmer utspridd bebyggelse med betydligt lägre täthet än vad som hade varit fallet i den gamla kvartersstaden. De nya bostäderna låg ofta perifert placerade då planerarnas fokus låg på att skapa gröna stadsrum som erbjöd frisk luft och adekvat ljus till varje lägenhet. Många av de nya stadsdelarna byggdes som en del av det statligt initierade miljonprogrammet vilket pågick mellan 1965-1974 (Borgegård & Kemeny, 2004, s.37). Allt eftersom byggandet av småhus ökade under 1970-talet minskade samtidigt de nya och av flerfamiljshus dominerade modernistiska stadsdelarnas popularitet vilket sedermera medförde att de blev allt mer stigmatiserade och ansågs ha låg status (Jörnmark, 2005; Borgegård & Kemeny, 2004, s.39-41). Trots statens försök att motverka utvecklingen samlades resurssvaga grupper snart i de nya satellitförorterna och därmed var mycket av samtidens segregationsmönster etablerat.

Många av efterkrigstidens satellitförorter som beskrivs ovan kategoriseras numera som det Polismyndigheten (2021) kallar *utsatta områden*. De beskriver ett sådant som ett bostadsområde vilket karaktäriseras av låg socioekonomisk status där kriminella element utövar inflytande över lokalsamhället. En effekt av detta inflytande är att invånare upplever otrygghet vilket bland annat leder till en minskad benägenhet att anmäla brott och delta i rättsprocesser. Detta är delvis en effekt av de indirekta påtryckningsmetoder som enligt Polismyndigheten (2021) kan förekomma. Dessa innefattar bland annat offentliga våldshandlingar, öppen narkotikahandel samt ett öppet utåtagerande missnöje riktat mot samhället. I det som Polismyndigheten benämner *särskilt utsatta områden* förekommer utöver ovanstående även inslag av parallella samhällsstrukturer, extremism och religiös fundamentalism och en generellt hög koncentration av kriminella element (Polismyndigheten, 2021).

I Kungälv finns inget bostadsområde uppsatt på Polismyndighetens lista över utsatta bostadsområden men likväl föreligger en problembeskrivning som åtminstone delvis känns igen från denna typ av områden. I fallet Kungälv handlar det om Komarken som är ett storskaligt modernistiskt bostadsområde främst bestående av flerfamiljshus huvudsakligen byggda på 1960-talet, delvis som en del av miljonprogrammet (Kungälvbostäder, u.å.). Även om området inte klassas som ett utsatt område uppvisar det tydliga tecken på socioekonomisk segregation och parallella samhällsstrukturer (Kungälvs kommun, 2023, s.14; Boverket, 2020). I en intervju med Sveriges Radio (2022a) redogjorde dåvarande lokalpolisområdeschef Daniel Norlander för hur öppen narkotikaförsäljning, vapensmuggling och så kallade områdeskontroller där kriminella försöker kontrollera vilka personer som rör sig i bostadsområdet förekommit. Vidare ser Kungälvspolisen enligt Sveriges Radio (2022a) allvarligt på utvecklingen inom främst två släktbaserade kriminella nätverk i Komarken.

1.1 Problemformulering

Sett ur ett makroperspektiv har Sverige som medlem i FN förbundit sig att arbeta på ett sätt som möjliggör uppfyllandet av hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Inom ramen för Agenda 2030 är strävan efter social hållbarhet ett viktigt element vilket syftar till att skapa platser där individer skall kunna leva trivsamma och meningsfulla liv utifrån likvärdiga förutsättningar. Detta bör enligt hållbarhetsmål elva implementeras genom att medlemsländerna strävar efter att skapa trygga och säkra stadsmiljöer för sina invånare (FN, u.å.). Detta eftersom trygghet utgör en förutsättning för att människor skall kunna leva de meningsfulla och trivsamma liv som de faktiskt har rätt till.

På den mer lokala nivån är det ofta kommunerna som de facto blir ansvariga för att implementera nationella strategier och omsätta dem i praktik. År 2020 genomförde Kungälv kommun en enkätundersökning bland sina medborgare som visade att de områden som upplevs som mest otrygga är Komarken och Kungälv resecentrum (Kungälv kommun, 2021, s.77). Kungälv resecentrum är en knutpunkt för kollektivtrafik som endast skiljs från bostadsområdet Komarken av en fyrfilig motorväg. Således ligger de två områdena i omedelbar geografisk närhet till varandra men med motorvägen som en barriär dem emellan. Enligt undersökningen är de faktorer som bidrar mest till upplevd otrygghet narkotika- och missbruksrelaterade. Andra faktorer som omnämns som skapande av otrygghet är förekomsten av mörka och öde platser inom bostadsområden. Det bör dock observeras att denna enkätstudie endast besvarades av 589 personer av kommunens befolkning på närmare 50 000 invånare och att urvalsförfarandet är okänt (SCB, 2022b).

Den otrygghet som beskrivs ovan kan således bero på en mängd olika faktorer, såväl sociala som fysiska. Enligt Ceccato och Petersson (2019, s.37) har dock det fysiska rummets utformning ett mångdubbelt större förklaringsvärde när det gäller förekomsten av brottslighet än sociala faktorer. Såväl Thompson och McCue (2008, s.9-10) som Ceccato, Vasquez, Langefors, Canabarro och Petersson (2019, s.37) samt Newman (1972) lyfter specifikt fram sambandet mellan den fysiska utformningen av bostadsområden och invånarnas upplevda trygghet. Även Jacobs (1961) diskuterar detta samband men hennes fokus är vikten av stadsplanering som möjliggör boendemiljöer vilka kontinuerligt övervakas från fönster och genom människoflöden. Vidare beskriver Anderson, Macdonald, Bluthenthal och Ashwood (2013) vikten av funktionsblandade bostadsområden för att generera trygghetsskapande människoflöden under dygnets alla timmar. Vikten av dessa flöden poängteras även av Hillier och Sahbaz (2009, s.183-184) vilka även diskuterar tydliga skillnader i förutsättningar mellan flerfamiljs- och småhusområden.

Ser man i stället till invånarna i Kungälv otrygghet efter mörkrets inbrott (Kungälv kommun, 2021, s.77) är detta ett fenomen som omskrivits av såväl Polko och Kimic (2021, s.7) som Ceccato m.fl. (2019, s.72-74). Ytterligare faktorer som tidigare forskning likt Dempsey (2012) och Libardo och Nocera (2012, s.948-952) lyft fram som otrygghetsskapande är förekomsten av gångtunnlar i bostadsområden. Även tät vegetation i utomhusmiljön vilket förhindrar den naturliga övervakningen är en faktor bakom upplevd otrygghet enligt Lindgren och Nilsen (2011, s.201-202) samt Polko och Kimic (2021, s.7-8). Utöver den rent fysiska utformningen

är skötseln av ett bostadsområdes externa boendemiljö även av stor vikt enligt Kelling och Wilson (1982). De menar att förekomst av synlig skadegörelse och nedskräpning riskerar att ytterligare uppmuntra antisocialt beteende.

Baserat på den problembeskrivning som redovisas ovan är ämnesområdet som rör kopplingen mellan den fysiska planeringen av boendemiljöer och invånarnas upplevda trygghet tämligen välbeforskat. Därutöver är den tidigare forskningen förhållandevis likriktad då den primärt fokuserar på socioekonomiskt utsatta områden i storstadsregioner. I fallet Komarken finns det dock inga vetenskapliga studier att tillgå och således utgör de lokala förutsättningarna i Kungälv en kunskapslucka som enligt författarna behöver fyllas. Detta eftersom många fysiska faktorer trots modernistiska bostadsområdets generiska utformning är platsunika, bland annat med avseende på den lokala topografin vilken påverkar utformningen av utomhusmiljön. Vikten av att bredda forskningen till nya bostadsområden understöds även av Lindgren och Nilsen (2011) som i sin artikel om trygghet i miljonprogramsområden lyfter fram betydelsen av att diversifiera framtida forskning. Detta i termer av att i mindre utsträckning fokusera på urbana miljöer i stora städer till förmån för bostadsområden i småstäder, i det här fallet Kungälv.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att, utifrån Komarken i Kungälvs kommun, studera boendes och tjänstepersoners upplevelse av och syn på områdets fysiska planering i relation till trivsel och trygghet i utomhusmiljön. Därefter är även syftet att kartlägga karaktäristiska drag för stadsplaneringen i Komarken med avseende på de fysiska faktorer som nämns i problembeskrivningen ovan. Detta leder fram till följande frågeställningar:

1. Hur upplever de boende i Komarken kopplingen mellan den lokala stadsplaneringen och upplevelsen av boendemiljön i allmänhet och trygghet i synnerhet?
2. Hur ser lokala aktörer i form av anställda hos Polisen och Kungälvs kommun på relationen mellan stadsplanering och goda och trygga boendemiljöer.
3. Vilka är de för den modernistiska planeringsdoktrinen typiska karaktärsdragen i Komarkens utomhusmiljö som potentiellt påverkar invånarnas upplevda trygghet?

1.3 Avgränsningar

När det gäller avgränsningar är studien geografiskt begränsad till bostadsområdet Komarken i Kungälv och således exkluderas det resecentrum som ligger i direkt anslutning men på andra sidan motorvägen. I den demografiska statistik som granskats inom ramen för studien är området benämnt Komarken Norra och består av tre delområden. Dock kommer Komarken Norra härnäst endast att behandlas som ett område benämnt Komarken. I anslutning till detta område ligger Komarken Södra vilket är ett mindre bostadsområde endast bestående av småhus vilket därför inte är relevant för denna studie vars huvudfokus ligger på storskalig modernistisk stadsplanering (även om ett begränsat antal småhus förekommer i studieområdet). Vidare är uppsatsen avgränsad till fysiska faktorer påverkan på upplevd trygghet även om

sociala faktorerers påverkan inte på något sätt bör underskattas. Angående tidsramen för studien så omfattade den två månader under våren 2023. När det gäller de lokala aktörer som intervjuats begränsades dessa till Polisen och Kungälv kommun på grund av den snäva tidsramen.

1.4 Idéhistorisk förankring

På ett övergripande plan kan uppsatsen anses vara en tvärsnittsstudie då huvudfokus ligger på en surveyundersökning med boende i Komarken. Huvuddelen av studiens datainsamling i form av en enkät och fältstudie samt presentationen av de samma kan främst anses vara positivistiskt inriktad då den fokuserar på den fysiska världen, kvantifiering, generalisering och matematisk databearbetning (Couper, 2015, s.37-38). När det kommer till uppsatsens diskussion och analys tillförs dock ett mer humanistiskt perspektiv då fokus ligger på individers upplevelser och tolkning av det fysiska rummet (Couper, 2015, s.92). Vidare utgår studiens analys och slutsatser främst från empiri i form av de boendes upplevelser och författarnas observationer i fält vilket innebär att uppsatsen främst kan kategoriseras som induktiv. Baserat på ovanstående redogörelse av studiens idéhistoriska förankring framgår det tydligt att uppsatsen är kulturgeografiskt relevant eftersom den fokuserar på relationen mellan människan som social varelse och det fysiska rummet. Därutöver diskuteras explicit olika geografiska karaktärsdrag och dess påverkan på den mänskliga upplevelsen av platser i Komarken.

1.5 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är uppdelad i totalt sju kapitel där det första har introducerat ämnesområdet, problembeskrivning, avgränsningar, idéhistorisk förankring samt syftet med studien. Det andra kapitlet utgörs av en bakgrund vilken först ger läsaren en grundläggande förståelse för storskaliga svenska modernistiska bostadsområden och den kritik som förekommit mot dessa. Vidare beskrivs hur dagens segregation uppstått och hur det delvis är en effekt av politiska beslut. Därefter följer ett kapitel där studiens teoretiska ramverk och relevanta tidigare studier presenteras. I kapitel fyra redogörs sedan för bland annat metod, urval och metoddiskussion. På det följer kapitel fem där resultatet av surveyundersökningen, intervjuerna och fältobservationerna presenteras. Slutligen avslutas studien med diskussion, analys och slutsatser vilka står att finna i kapitel sex respektive sju.

2. Bakgrund

Komariken är ett tydligt exempel på ett storskaligt modernistiskt bostadsområde byggt inom ramen för den planeringsdoktrin som skapade miljonprogrammet. Detta kapitel inleds därför med en kort redogörelse av typiska karaktärsdrag för den modernistiska planeringen under efterkrigstiden. Därefter redogörs det för den kritik som tidigt uppstod mot denna planeringsdoktrin vilket ger läsaren viktig bakgrundsförståelse för studiens teoretiska ramverk och den tidigare forskning som presenteras i kapitel tre. Detta eftersom denna forskning nästan uteslutande tar avstamp i storskaliga modernistiska bostadsområden likt de som beskrivs i detta kapitel. Avslutningsvis innehåller kapitlet en redogörelse för hur vår samtids bostadssegregation uppstod vilket är högst relevant med tanke på den allmänt kända kopplingen mellan socioekonomisk utsatthet och kriminalitet.

2.1 Den modernistiska stadsplaneringen och miljonprogrammet

När den modernistiska samhällsplaneringen tog fart i Sverige på 1930-talet ansågs den utgöra ett motmedel mot den gamla förslummade kvartersstaden som i stället skulle brytas upp och ersättas med ljusa och luftiga boendemiljöer i parker (Andersson, 2017, s.442-443; Arnstberg, 2000, s.34). I takt med den fortsatta urbaniseringen fortsatte lanserades miljonprogrammet år 1965 med syfte att bygga en miljon bostäder och kraftigt uppgradera Sveriges bostadsbestånd som då var ett av Europas minst moderna (Borgegård & Kemeny, 2004, s.37; Arnstberg, 2000, s.45-46). Det handlade till stor del om ett brett förankrat politiskt projekt där staten till stor del såg det som sitt ansvar att förse medborgarna med till exempel nya moderna bostäder, skolor, daghem, äldreboenden och shoppinggallerior (Andersson, 2017, s.442; Borgegård & Kemeny, 2004, s.42).

Enligt Borgegård och Kemeny (2004, s.32) skall det svenska miljonprogrammet förstås utifrån en kombination av den svenska välfärdsstaten och utländska arkitektoniska influenser. En sådan influens var Ebenezer Howards trädgårdsstad som närmast skall ses som en motreaktion mot den täta blandstad som byggts under 1800-talet. Enligt Forsell (2020, s.17) var Howards vision att arbetarklassen skulle "lämna stadens slum" och i stället bosätta sig i bostäder med trädgårdar som låg utanför de gamla stadskärnorna. Trädgårdsstaden utgjorde således en sorts tidig satellitförort möjliggjord av de pendlingsmöjligheter som den nyligen utbyggda järnvägen erbjöd. Trots att ett relativt stort antal trädgårdsstäder byggdes i Sverige menar Arnstberg (2000, s.71-72) att den svenska arkitektkåren var föga intresserad av Howards idéer, i stället var det modernismen och höghusen som hade störst dragningskraft. Enligt Rabaca (2016, s.110-111) kan de modernistiska förorterna ses som en vidareutveckling av idéerna om trädgårdsstaden fast i större skala.

2.2 Kritiska röster om den modernistiska planeringen

Under 1960- och 1970-talen växte det fram en kritik mot de modernistiska bostadsområden som byggts i många europeiska städer efter andra världskriget. Många författare menade enligt Dekker, De Vos, Musterd och Van Kempen (2011, s.479) att boendemiljöerna var oönskade

eller till och med inhumana sett till sin design och att det delvis berodde på den repetitiva och standardiserade utformningen och den industriellt stora skalan. Vidare menar de att förorternas perifera lägen ytterligare bidrog till stigmatisering och impopularitet. Forsell (2020, s.28) beskriver hur bristande funktionsblandning med olika kluster för bostäder, arbetsplatser och fritid ledde till en samtida diskussion om att "staden hade upplösts". Den stora skalan i planeringen hade minimerat förutsättningarna för att spontana möten skulle uppstå och därmed minskat känslan av mänsklig närvaro i stadsmiljön (Forsell, 2020, s.28).

Borgegård och Kemeny (2004, s.39) menar att mer nutida kritik av miljonprogrammet ofta kretsar kring att allt som byggdes var höga betonghus, något som inte är korrekt då programmet till största del omfattande småhus och flerfamiljshus i tre våningar. Vidare menar både Törnquist i sin doktorsavhandling från 2001 (s.57) samt Borgegård och Kemeny (2004, s.37) att lägenheterna trots kritiken var mycket bra planerade och höjde boendestandarden kraftigt jämfört med de gamla beståndet i stadskärnorna vilket de till stor del ersatte. Törnquist (2001, s.58) hävdar också att mycket av kritiken mot de storskaliga förorterna kom från personer som inte själva bodde där och att den främst avsåg den estetiska utformningen. Invånarna var i själva verket förhållandevis nöjda med lägenheterna även om vissa variationer förekom vilket till stor del berodde på socioekonomiska faktorer. Utöver den inhemska diskursen menar Törnquist (2021, s.54) även att mycket av den internationella kritik mot funktionalismen som till exempel Jane Jacobs (1961) och Oscar Newman (1972) blev uppmärksammade för under 1960- och 1970-talet beskriver planering och utformning som är typisk för det svenska miljonprogrammets förorter (se Kapitel 3).

2.3 Den modernistiska planeringen och boendesegregationen

Att motverka boendesegregation och verka för socialt blandade boendemiljöer var enligt Borgegård och Kemeny (2004, s.35-36) en av föresatserna med de storskaliga modernistiskt planerade höghusområdena. Unga, barnfamiljer och äldre skulle bo i samma hus vilket ansågs leda till fler mellanmänskliga möten. Ett uttalat mål med miljonprogrammet var utöver höghusområden att bygga varierat i form av höghus, låga flerfamiljshus, radhus och villor. Någon som dock har blivit helt avgörande för framtida boendesegregation är avsaknaden av blandning gällande upplåtelseformer (Borgegård & Kemeny, 2004, s.38). Rent generellt kan man säga att lägenheter byggdes som hyresrätter medan småhus i stället såldes som äganderätter. Enligt Borgegård och Kemeny (2004, s.32) förklaras segregationen lika mycket av den storskaliga modernistiska planeringen och förorternas placering som hyresrätten som den dominerande upplåtelseformen.

Både Jörnmark (2005) och Borgegård och Kemeny (2004, s.39) pekar ut den politiska reform som år 1969 gjorde hela räntekostnaden för bostadslån avdragsgill som avgörande för dagens omfattande boendesegregation. Resultatet av denna reform blev en omfattande transformation av bostadsmarknaden där socioekonomiskt svaga grupper bodde kvar i höghusområden medan mer köpstarka hushåll flyttade till småhus. Som en följd blev ensamstående mammor, unga, pensionärer och invandrare plötsligt kraftigt överrepresenterade i de allmännyttigt ägda hyresrätterna. Borgegård och Kemeny (2004, s.39-41) beskriver utvecklingen på 1970-talets

som en omskakande process där de modernistiska förorterna i takt med den kraftiga utbyggnaden av nya villaområden gick från att anses vara framtidens boendemiljöer till stigmatiserade områden med låg status.

Såväl Borgegård och Kemeny (2004, s.39-40) som Jörnmark (2005) har beskrivit hur stora mängder hyresrätter i miljonprogrammets höghusområden på grund av fallande efterfrågan stod tomma i slutet av 1970-talet. När flyktingströmmarna till Sverige ökade kraftigt under 1980-talet placerades många av de nyanlända i det tomma beståndet av allmännyttiga hyresrätter. Borgegård och Kemeny (2004, s.40) beskriver hur staten tidigt såg de potentiella problemen med denna geografiska koncentration och satte in åtgärder för att sprida ut migranterna över fler bostadsområden. Effekten av dessa åtgärder blev dock kortvarig och inom kort hade stora invandrargrupper samlats i etniska kluster i satellitförorter utanför de stora städerna, därmed hade de rumsliga mönster som vi känner från dagens bostadssegregation skapats.

3. Teoretiskt ramverk och tidigare studier

I detta kapitel presenteras ett antal centrala teorier inom ämnesområdet fysisk planering kopplat till människors upplevda trygghet. Därefter används det storskaliga modernistiska området Pruitt-Igoe som ett exempel på vilka problem som kan uppstå i denna typ av bostadsområden. Slutligen presenteras fyra tidigare studier gällande de boende i modernistiska bostadsområden och deras nöjdhet samt upplevda trygghet i utomhusmiljön.

3.1 Teoretiskt ramverk

Med tanke på miljonprogrammets relativt standardiserade utformning är det av högsta intresse att studera hur den tidstypiska stadsplaneringen påverkar invånarnas vardagsliv. I detta avsnitt presenteras därför ett antal teorier som kan appliceras på modernistiska bostadsområden med utgångspunkten att utomhusmiljöns utformning påverkar människors upplevelse av trygghet och säkerhet (Ceccato m.fl., 2019, s.37). Thompson och McCue (2008, s.9-10) och Boverket (2010, s.12) argumenterar för att grunden i socialt hållbara städer är fysiska miljöer som stimulerar en känsla av trygghet bland invånarna. En utgångspunkt för att kunna känna sig trygg i det offentliga rummet är att individer upplever risken att potentiellt utsättas för brott som liten (Cozens, 2011, s.481-482). I relation till det lyfter Cozens (2011, s.482) den fysiska planeringsmetoden "*Crime prevention through environmental design*" som ett ramverk för att motverka brottslighet, och således minska risken för att individer upplever otrygghet i det offentliga rummet. Planeringsmetoden som här efter benämns CPTED bygger på tanken om att fysiska planeringsåtgärder har kapacitet att reducera risken för brott (Cozens, 2011, s.481-482). Här nedan följer ett antal exempel på teorier och teoretiska ramverk gällande hur man kan planera uppskattade och trygga boendemiljöer genom medveten utformning av den fysiska miljön.

3.1.1 "Eyes on the street" och trygghetsskapande människoflöden

1961 publicerades boken *The death and life of great american cities* författad av Jane Jacobs vilken är starkt relaterad till ramverket för stadsplanering CPTED. Enligt Jacobs (1961) har den planerade fysiska miljön en direkt påverkan på människors sociala liv och således är utformningen av boendemiljön av stor betydelse. En av Jacobs centrala teorier är den om naturlig övervakning eller "eyes on the street" (ögon på gatan). Teorin utgår från att stadsplanerare kan generera trygga stadsdelar och förebygga brott genom att skapa bostadsområden som främjar naturlig övervakning. Ett konkret exempel på hur det kan se ut är förekomsten av livliga trottoarer och stadsgator i den gamla täta kvartersstaden som tack vare den goda genomströmningen av människor agerar trygghetsskapande. Enligt Jacobs är det dock inte trottoarerna och gatorna som sådana som är viktiga utan kopplingen mellan dem och husen som de omger. Således leder avsaknaden av dessa kopplingar i modernistiska bostadsområden till lägre upplevd trygghet och därmed nöjdhet med boendemiljön.

Trots att Jacobs (1961) teorier är över 60 år gamla finns tydliga spår av liknande resonemang i dagens stadsplanering. Boverket (2010, s.45-46) framhåller blandning och variation som ett

essentiellt verktyg för att skapa de trygghetsskapande människoflöden som Jacobs argumenterar för. Det innefattar bland annat vikten av att den fysiska planeringen tillgodoser diversifierade funktioner i bostadsområden, såsom målpunkter för olika bruk och ändamål. I praktiken kan det handla om att man placerar en restaurang och ett bibliotek i bottenvåningen på ett bostadshus. Detta skapar incitament för människor att av olika anledningar och vid olika tider på dygnet besöka fastigheten. Utöver Jacobs har även Anderson m.fl. (2013) påvisat ett samband mellan hög upplevd trygghet och funktionsblandade bostadsområden. Detta genom en studie där två bostadsområden av liknande sociodemografisk karaktär med olika grader av funktionsblandning jämfördes med avseende på förekomsten av kriminalitet. Sammantaget är huvudbudskapet att variation i områdets funktioner och utbud skapar större människoflöden under dygnets alla timmar. Förutsatt att tätheten är relativt hög som i områden med flerfamiljshus visar även Hillier och Sahbaz (2009, s.183) på en tydlig korrelation mellan ökad trygghet och höga människoflöden. De menar dock att variationer i områdets funktioner och utbud inte är den primära orsaken till ökade människoflöden, utan lyfter i stället vikten av den rumsliga integrationen mellan gata och fastighet. Med detta menar Hillier och Sahbaz att sammanhängande stråk med minimala gatuvinklar som kantas av ett högt antal bostäder är vad som förklarar om människoflöden uppnår tillfredsställande storlek (2009, s.183-184).

Emellertid har forskningsresultat visat att stora människoflöden inte alltid skall betraktas som trygghetsskapande. Schneider och Kitchen (2007) hävdar utifrån sina forskningsresultat att boende i områden som präglas av blandning och variation kan missgynnas eftersom det skapas risker för "*social cocooning*" (social distansering). Begreppet avser att den sociala interaktionen i ett bostadsområde försvagas av allt för stora flöden av okända människor eftersom det kan anses utgöra en potentiell risk vilket medför att boende avstår från att vistas i sin utomhusmiljö. Detta kan i sin tur utgöra en mekanism som motverkar den naturliga övervakningen och möjligheten för boende att upptäcka eventuella kriminella element. Detta resonemang styrks delvis av Hillier och Sahbaz (2009, s.183-184) vilka menar att stora människoflöden kan vara negativa i fallet småhusområden. Där kan det i kontrast till täta flerfamiljsområden vara fördelaktigt med återvändsgränder som minimerar flödet av främlingar och därmed potentiella säkerhetsrisker för de boende.

3.1.2 Andra metoder för naturlig övervakning

Utöver möjlighörandet av trygghetsskapande människoflöden menar Jacobs (1961) att naturlig övervakning skall främjas genom husens relativa placering. Rent konkret kan det handla om att bygga bostäder med fönsterrutor och balkonger som vetter ut mot parkeringsplatser och torg. Ett sådant förfarande medför enligt Jacobs (1961) att kriminella element kan avskräckas från brottslighet eftersom de vet att de är övervakade samtidigt som individer som rör sig i det aktuella området känner sig mer trygga. Utöver placeringen av byggnader i relation till den omkringliggande boendemiljön skriver Jacobs även om vikten av att undvika faktorer som försvårar den naturliga övervakningen. Det handlar bland annat om att minimera eller bygga bort potentiella gömställen för kriminella.

En annan viktig trygghetsskapande faktor som nämns av Jacobs (1961) är säkerställandet av adekvat belysning under dygnets mörka timmar. Andra författare som betonat god belysning som ett av de främsta verktygen för skapandet av trygga boendemiljöer är Ceccato m.fl. (2019, s.72-74), Polko och Kimic (2021, s.7) och Uittenbogaard, Ahlskog och Grönlund (2018, s.76-77). De menar att adekvat belysning är en förutsättning för att fotgängare skall kunna orientera sig och i god tid uppfatta mötande personer oavsett tid på dygnet. En annan aspekt av den fysiska planeringen som påverkar möjligheten till naturlig övervakning är förekomsten av gångtunnlar. Borgegård och Kemeny (2004, s.34) menar att de modernistiska planerarnas fokus på trafikseparering har medfört att gångtunnlar är ett vanligt inslag i svenska miljonprogramsområden. Libardo och Nocera (2012) har i en tidigare studie visat att gångtunnlar ofta uppfattas som otrygga eftersom de försvårar för upprätthållandet av naturlig övervakning. Detta samtidigt som tunnlar i sig begränsar möjligheten till flykt om en prekär situation uppstår där flykt utgör en utsatt fotgängares huvudsakliga möjlighet att undkomma. Nyss nämnda resonemang understöds av Dempsey (2012, s.40) som menar att gångtunnlar potentiellt utgör en källa till otrygghet i stadsmiljön. I studien av Libardo och Nocera (2012, s.948-952) kombineras dessa två faktorer och allra mest otrygga känner sig deras respondenter när de tvingas använda gångtunnlar efter mörkrets inbrott.

Utöver gångtunnlar och bristande belysning är även tät vegetation något som kan begränsa den naturliga övervakningen i ett bostadsområde. Detta enligt en studie av Lindgren och Nilsen (2011, s.201-202) där boende intervjuats om upplevd trygghet i utomhusmiljön. Detta resultat stöds även av Polko och Kimic (2021, s.7-8) som i en studie av faktorer som bidrar till otrygghet i parkmiljöer kommit fram till att möjligheten för fotgängare att kontinuerligt se varandra är den enskilt viktigaste trygghetsskapande faktorn. Deras intervjuer visade även att tät vegetation som begränsar naturlig övervakning är problematisk ur säkerhetssynpunkt.

I motsats till de passiva åtgärder för bättre övervakning som beskrivs ovan finns även de mer aktiva alternativen. Det handlar bland annat om patrullerande vakter och polis samt kameraövervakning. Ceccato m.fl. (2019, s.77-78) diskuterar kameraövervakning som en metod som kan bidra till minskad förekomst av brottslighet och agera allmänt trygghetsskapande. De poängterar dock att denna form av övervakning endast är effektiv då den utformas med stor lyhördhet för bostadsområdets specifika förutsättningar och den form av brottslighet som skall förebyggas i det aktuella fallet.

3.1.3 “Defensible space”

Newman (1972) utvecklade sin teori om “defensible space” (territoriell kontroll) som en reaktion mot modernistisk planering och dess sätt att beakta sociala värden såsom trygghet i den fysiska miljön. Utifrån sin forskning där han studerade sambandet mellan upplevd trygghet och externa boendemiljöer fann han att bristfällig fysisk planering tenderar att generera mer otrygghet. Som ett resultat av sina studier presenterade Newman (1972) åtta principer vilka bör prägla bostadsbyggen, med syfte att försvåra för kriminella element samt skapa förutsättningar för en ökad trygghetskänsla (se tabell 1). Newmans vision var att skapa boendemiljöer där en känsla av gemenskap och tillit mellan invånarna skulle resultera i en känsla av ansvarstagande.

Detta benämner han som territoriell kontroll och innebär att invånare, tack vare gemenskapen, självmant får en vilja att upprätthålla en "trygg, produktiv och väl omhändertagen boendemiljö" (Newman, 1972, s.3). Enligt Newman (1996, s.27-28) kan detta inte möjliggöras i storskaliga bostadsområden där det offentliga rummet ger incitament för olika människor att röra sig och blandas med varandra. Detta eftersom både skalan och de stora människoflödena försvårar möjligheten att upptäcka brottslingar i ett tidigt skede. Han menar i stället att stora offentliga ytor behöver fragmenteras och att enskilda individer alternativt mindre grupper tilldelas ansvaret att kontrollera dessa som sin privata mark (Newman, 1996, s.2).

När det gäller Newmans forskning bör läsaren dock ha i åtanke att den gäller bostadsområden med subventionerade hyror enbart avsedda för resurssvaga hushåll och således inte är direkt överförbar till Sverige. För att en sådan jämförelse skall kunna göras krävs ett modernistiskt bostadsområde där erhållande av bostadsbidrag är ett krav för bosättning och något sådant existerar inte i Sverige. Med det sagt är Newmans forskning likväl relevant som kritik av utformningen av det storskaliga modernistiska bostadsbyggandet i Sverige även om de sociala förutsättningarna skiljer sig åt mellan länderna.

Tabell 1. Newmans principer för skapande av territoriell kontroll

Institutionellt utseende	Undvikande av arkitektonisk särart där områden för resurssvaga avviker från omkringliggande bebyggelse. Detta för att motverka stigmatisering av dessa områden.
Projektstorlekar	125 lägenheter per hektar påpekas som en måttstock. Stora ytor för rekreation framhålls som centralt, i synnerhet i områden med många barn.
Rumsindelning	Symboliska eller faktiska barriärer i områden markerar förändringar i funktion och tillgänglighet mellan vad som är offentligt respektive privat.
Byggnadshöjder	Bostadshus bör inte överstiga sex våningar.
Befolkningstäthet	Antalet personer i ett bostadsområde borde inte överstiga 500 per hektar. Detta för att boende skall kunna skilja på grannar och främlingar.
Publika mötesplatser	Bostadsområden bör vara utformade med aktivitetsytor och funktioner som uppmuntrar social interaktion och gemenskap.
Naturlig övervakning	Möjliggörande av naturlig övervakning bör genomsyra den fysiska planeringen.
Lägenheters entré	Entréer bör vara tydligt definierade samt erbjuda olika typer av säkerhetslösningar för passage (tex genom porttelefon eller nyckeltaggar).

Kommentar: Newmans principer för utformning av bostadsområden på ett sätt som möjliggör territoriell kontroll eller "defensible space". Källa: Newman (1972).

3.1.4 "Broken windows"

Newmans idé om territoriell kontroll och ansvarstagande för att upprätthålla social ordning präglar även till stor del hur Kelling och Wilson (1982) framhåller skapandet av brottslighet och otrygghet i sin teori "broken windows" (trasiga fönster). Grunden i teorin är att förfall i

den fysiska miljön bidrar till en ökad andel ordningsstörningar i termer av brottslighet och sålunda otrygghet för den som vistas i området. I artikeln lyfts ett exempel där en fastighet utsatts för skadegörelse i form av en krossad ruta. Författarna menar att denna krossade ruta behöver åtgärdas omgående. I annat fall kommer byggnaden utsättas för ytterligare sabotage och projicera en bild av området som bristfälligt vad gäller social kontroll, med andra ord att det inte finns någon som bryr sig om området (Kelling & Wilson, 1982, s.31). Detta fungerar i sin tur som en otrygghetsskapande mekanism samtidigt som brottslingar potentiellt ser det som ett uttryck för samhällets likgiltighet inför antisocialt beteende (Kelling & Wilson, 1982).

Utöver Kelling och Wilsons (1982) ursprungliga teori har flertalet andra forskare skrivit om sambandet som föreligger mellan ordningsstörningar och upplevd otrygghet. Det handlar bland annat om Litzén (2006), Maruthaveeran och Konijnendijk van den Bosch (2014), Polko och Kimic (2021) samt Poortinga, Dunstan och Fone (2008). I en doktorsavhandling från 2002 menar Dolmén (s.149) i sin tur att ordningsstörningar bör delas upp i grupper av sociala och fysiska diton. Polko och Kimic (2021, s.6-7) har visat att personer som vistas i parkmiljöer upplever klotter, skadegörelser samt nedskräpning som otryggt, dessa aspekter utgör exempel på fysiska ordningsstörningar. Sociala ordningsstörningar innefattar emellertid mer abstrakta fenomen såsom individers konsumtion av alkohol och andra droger i den offentliga miljön eller ungdomsgång som stör den allmänna ordningen. Litzén (2006, s.52-60) visar i sin studie i Stockholm att öppen knarkhantering och främmande grupper av människor som agerar normbrytande utgör element som bidrar till invånarens upplevda otrygghet. Litzén diskuterar även hur dessa individer på senare år främst hanterats som ett polisiärt ordningsproblem trots att majoritetsbefolkningen sällan utsatts för något direkt hot eller våld från denna grupp. Detta till trots utgör denna till stor del ogrundad rädsla en orsak till upplevd otrygghet i miljöer där sociala ordningsstörningar förekommer (Litzén, 2006, s.54). Sammantaget bör således både fysiska och sociala ordningsstörningar med hänvisning till teorin om "broken windows" åtgärdas för att höja den allmänna upplevelsen av trygga stadsmiljöer.

3.2 Pruitt-Igoe - ett modernistiskt felsteg

Ett ofta omskrivet exempel på storskalig modernistisk planering är bostadsområdet Pruitt-Igoe i St. Louis i USA. Genom att studera detta områdes uppgång och fall kan flera av de teorier som presenterades ovan observeras i praktiken. Pruitt-Igoe var enligt Newman (1995, s.150) och Pacione (2009, s.409) trots den minutiösa planeringen av välrenommerade arkitekter i Le Corbusiers anda ett stort misslyckande, detta eftersom de sociala aspekterna var dysfunktionella. Kommunikationen mellan planerare och invånare är något som är centralt i utformningen av ett socialt hållbart bostadsbyggande enligt Zeisel (1975). Om denna kommunikation brister kan det som i fallet med Pruitt-Igoe leda till problem med brottslighet och utbredd otrygghet. Pacione (2009, s.409) menar i sin tur att en viktig faktor bakom invånarnas missnöje var hur de höga husen medförde att föräldrar inte kunde övervaka sina barn när de lekte mellan huskropparna. Denna kritik överensstämmer således med delar av Jacobs (1961) teorier där just övervakningen av ytan mellan husen är central för trivsel och trygghetsskapande. Vidare lyfter Pacione (2009, s.409) i enighet med Newman (1995, s.150; 1972) att områdets planering med gemensamhetsytor inne i husen och semi-publika ytor mellan

dem möjliggjorde kriminalitet som skapade stor otrygghet för de boende. Pacione (2009, s.411) förklarar även en del av invånarnas missnöje med att människor i regel föredrar arkitektoniskt mer varierade boendemiljöer, småskalighet och mer privata grönytor i anslutning till bostaden.

Enligt både Heathcott (2012) och Newman (1995, s.150) var Pruitt-Igoe ett misslyckande redan från början. Bostadsområdet uppnådde följdriktigt aldrig mer än 60% uthyrning och började således demoleras cirka 10 år efter sitt färdigställande. I kontrast till både Pacione och Newman menar dock Heathcott (2012) och Shapiro (2012) att problemen i Pruitt-Igoe inte berodde på stadsplaneringen då många människor världen över uppnår god livskvalitet i modernistiska bostadsområden. Enligt dem uppstod problemen på grund av att de boende var fattiga, utsattes för rasism och själva välfärdssystemens utformning. Likt med Newmans forskning ovan bör läsaren observera att misslyckandet med Pruitt-Igoe inte bara berodde på stadsplaneringen utan också på att området var så kallad "social housing" med subventionerade hyror av ett slag som inte existerar i Sverige.

3.3 Tidigare studier rörande extern boendemiljö i modernistiska bostadsområden

I detta avsnitt presenteras ett antal studier som studerat invånare i modernistiska bostadsområdens upplevda nöjdhet i allmänhet och trygghet i synnerhet. Utöver Sverige är studierna utförda i en rad europeiska länder som till exempel Frankrike, Nederländerna, Storbritannien och Norge.

3.3.1 Boendes nöjdhet i modernistiska stadsdelar i nio länder

Dekker m.fl. (2011) har i en omfattande enkätstudie med totalt 4 756 respondenter fördelat på 25 storskaliga bostadsområden i nio länder undersökt invånarnas nöjdhet med sitt boende. Bostadsområdena i studien består till största del av höghusområden byggda efter andra världskriget med stor koncentration av arbetslösa och etniska minoriteter vilket i flera fall lett till omfattande problem med social stigmatisering. Ett av bostadsområdena i studien är Husby i Stockholm som särskilt omnämns eftersom det enligt forskarna inte finns en enda bostadsrätt i området som således helt och hållet består av hyresrätter. Sammantaget förekommer dock en stor variation gällande upplåtelseformer inom studiens olika bostadsområden där vissa domineras av äganderätter medan andra i till exempel Frankrike och Nederländerna byggdes med låginkomsthushåll som målgrupp där hyrorna även subventioneras av staten, så kallad "social housing" likt med fallet Pruitt-Igoe ovan.

Dekker m.fl. (2011) kom i studien fram till att högutbildade invånare är mindre nöjda med boendemiljön än lågutbildade vilket enligt dem sannolikt beror på den låga sociala och kulturella status som en bostad i denna typ av bostadsområde ger. Studien visar också att personer med låg utbildningsnivå eller invandrabakgrund är mer nöjda med sin boendemiljö vilket enligt forskarna kan bero på att utsatta grupper tenderar att fokusera mer på adekvat boende till relativt låg kostnad snarare än externa faktorer som utomhusmiljön. Däremot kunde inget liknande mönster identifieras rörande inkomst. Vidare konstaterar Dekker m.fl. (2011)

även att äldre är mer nöjda med den externa miljön än yngre och att faktorer rörande den egna bostadens kvalitet generellt sett inte påverkar invånarnas nöjdhet med utomhusmiljön. Ett resultat som enligt författarna var tämligen överraskande för dem är att faktorer som upplåtelseform, områdets avstånd till stadskärnan och andelen med utländsk bakgrund i området inte hade något stort förklaringsvärde gällande nöjdhet med boendet. Dekker m.fl. (2011, s.483) lyfter även fram vikten av att förstå boendes generella nöjdhet med sitt bostadsområde ur ett sociokulturellt perspektiv, vissa individer bygger upp en acceptans och en vilja att försvara sitt ”val” av boende eftersom deras möjligheter att flytta är begränsade.

Gällande den externa boendemiljön visar studien även att invånarna är mindre nöjda med sitt bostadsområde om det finns en hög förekomst av olika problemindikatorer i området (Dekker m.fl., 2011). Det handlar bland annat om skräpiga gator, öppen droganvändning, inbrott, graffiti, en känsla av otrygghet och det allmänna skicket på gator och fastigheter såväl som kvaliteten på kommersiella lokaler och skolor. Även utbudet av service i ett område påverkar invånarnas nöjdhet och då handlar det till exempel om tillgång till matbutik, bank, postombud, läkare, parker och kollektivtrafik. Slutligen poängterar Dekker m.fl. att deras resultat kan överföras till andra storskaliga höghusområden i Europa byggda under efterkrigstiden.

3.3.2 Boendes nöjdhet i modernistiska stadsdelar i Sverige

Lindgren och Nilsen (2011) har undersökt upplevd trygghet i tre olika svenska bostadsområdens utomhusmiljöer. Gemensamt för respektive område är dess koppling till typisk modernistisk planering med stora gemensamma aktivitetsytor som kapslas in av flerbostadshus. Syftet med studien var att undersöka hur boende i denna typ av områden upplever trygghet i förhållande till den externa boendemiljön i allmänhet men med ett särskilt fokus på hur grönområden uppfattas. Med hjälp av en kvalitativ metodologi utförde forskarna totalt 27 semistrukturerade intervjuer.

Lindgren och Nilsen (2011) påvisar i studien att mörker och tät vegetation var miljömässiga drag som uppfattades som otrygga. Respondenterna framhöll vikten av god belysning samt välvårdade träd och buskage för att optimera förutsättningarna för överblickbarhet. Sedermera konstaterar forskarna att begreppet trygghet är väldigt komplext och behöver förstås ur ett annat perspektiv än dess relation till den fysiska miljön (Lindgren & Nilsen, 2011). Detta eftersom respondenterna framhöll det sociala samspelet med omgivningen som en viktig faktor till upplevd otrygghet. Då personer stötte på grannar och andra bekanta runt omkring bostadsområdet stärkte det deras upplevda trygghet. Emellertid betraktades främlingar som vistades i bostadsområdet som en otrygghetsstimulerande faktor för de boende. Vidare undersöktes potentiella diskrepanser vad gäller trygghet ur ett könsperspektiv. Där fann studien att kvinnor i större utsträckning än män framhöll otrygghet som ett problem för den egna personen snarare än för andra i bostadsområdet (Lindgren & Nilsen, 2011, s.206).

3.3.3 Upplevd trygghet och nöjdhet bland boende i Oslo

Mouratidis (2020) har studerat upplevd trygghet och nöjdhet bland invånare i Oslo, detta i relation till deras respektive bostadsområden. Syftet med studien var att undersöka hur invånare i socioekonomiskt utsatta områden upplever sin utomhusmiljö. Vidare jämförde Mouratidis resultatet med vad invånarna i andra typer av bostadsområdens upplevelser. Via ett slumpmässigt urval skickades enkäter ut till 951 invånare fördelade på 34 bostadsområden av olika fysisk karaktär såsom modernistisk "hus i park" och klassisk kvartersstruktur.

Resultaten från studien indikerade att boende i socioekonomiskt utsatta bostadsområden tenderar att uppleva sin externa boendemiljö som sämre än invånare i socioekonomiskt starkare områden. Rent konkret fann Mouratidis (2020, s.9-10) att invånare i mer socialt utsatta områden upplevde aspekter som otrygghet, nedskräpning, stigmatisering och sitt områdes estetiska utformning som mer problematisk och bristfällig än respondenter från andra områden. Liknande forskningsresultat, i synnerhet upplevelsen av otrygghet i socioekonomiskt utsatta områden, har även påvisats av och Poortinga m.fl. (2008). Vidare fann Mouratidis (2020, s.7) en positiv korrelation mellan utländsk bakgrund och trygghet vilket innebär att invånare med inhemsk bakgrund kände sig mindre trygga än de med utländsk dito.

3.3.4 Boendemiljön i ett bostadsområde i London

Foster (1995) har med hjälp av kvalitativa intervjuer med 45 boende i ett ej namngivet modernistiskt bostadsområde i London (kallat Riverside) kartlagt invånarnas upplevda trygghet i deras externa boendemiljö. Den generella bilden är att de boende är relativt missnöjda på grund av att området är socialt stigmatiserat och att stadsdelen huvudsakligen präglas av betong och brist på mänsklig skala. Enligt en medborgarenkät som tidigare genomförts i Riverside vill 55% flytta därifrån om tillfälle ges (Foster, 1995). Trots att bostadsområdet har relativt höga nivåer av brottslighet är det inte något som invånare tar upp som ett stort problem. Enligt Foster (1995) kan det bero på att en tolerans för ett brett spektrum av mindre brottslighet byggts upp under en lång tid, detta så länge det inte påverkar de boendes privatliv.

Vidare beskriver Foster (1995) hur flera av de boende diskuterar rån och våld i området med en likgiltig ton, som att det är ett normaltillstånd de har vant sig vid. Detta tar sig förslagsvis i uttryck när hon redogör för intervjuer som gjorts med äldre personer. Där kom det fram att många äldre faktiskt känner sig förhållandevis trygga i bostadsområdet, vilket av Foster (1995, s.570) uppfattades som märkligt eftersom det enligt henne går stick i stäv med tidigare studieresultat. Författaren menar därutöver att den rädsla för brott som finns bland invånarna främst är kopplat till främlingar, de kriminella grannar som de åtminstone har en ytlig relation till upplevs inte som lika skrämmande. Foster hävdar också att mycket av den relativt goda upplevda tryggheten beror på en sorts informell social kontroll där invånare upplever att grannarna vaktar deras egendom och erbjuder stöd om behov finns.

4. Metod

I detta kapitel presenteras den metod som tillämpats för att uppfylla studiens syfte och frågeställningar. Det innefattar en genomgång av studiedesign, urval, distributionsförfarande samt en kritisk diskussion kring metodens styrkor och svagheter. I tur och ordning presenteras metoden i form av fältobservationer, en enkätstudie och kvalitativa intervjuer vilket sammantaget utgör ett mixed methods-förfarande (Bryman, 2018, s.758).

4.1 Studieområdet Komarken

För att kunna utföra studien och värdera resultatet av surveystudien med avseende på bland annat representativitet krävs att populationens demografiska sammansättning är känd. Därav inleds avsnittet med en redogörelse av densamma. I Komarken bor det 3 984 personer fördelat på 2 005 män och 1 979 kvinnor (SCB, 2022a). Av den totala populationen har 1 575 invånare en annan etnisk bakgrund än svensk, motsvarande drygt 40% (SCB, 2022a). Vad gäller studieområdets åldersstruktur så är det statistik på en detaljnivå som inte är offentlig utan måste köpas av SCB. Således fick författarna använda sig av offentlig statistik över kommunens totala åldersstruktur och utgå från att sammansättningen är någorlunda överensstämmande med Komarken (se Tabell 2). När det gäller befintligt bostadsbestånd i studieområdet finns det 2 121 hushåll fördelat på 1 218 hyresrätter, 748 bostadsrätter och 155 småhus (HSB, u.å.A; HSB, u.å.B; Kungälvbostäder, u.å.; Brf. Komarken, u.å.). Ser man till utanförskap och arbetslöshet är andelen förvärvsarbetande bland inhemskt födda 78% vilket kan jämföras med 64% för utrikes födda (Boverket, 2020).

Utöver Komarkens demografiska sammansättning krävdes även kunskap gällande studieområdets fysiska karaktärsdrag. Denna kunskap inhämtades genom en fältstudie med syfte att systematiskt kartlägga Komarken och registrera och fotografera förekomsten av ur ett trygghetsperspektiv problematisk stadsplanering, vilken tidigare identifierats i litteraturstudien. Det handlade till exempel om gångtunnlar, gångbroar, bristfällig belysning, återvändsgränder och torg utan insyn. Andra aspekter av utomhusmiljön som var av intresse var gångvägar där tät vegetation begränsade den naturliga övervakningen, nedskräpning och skadegörelse samt det allmänna skicket på byggnader i området. Sammantaget svarar fältobservationerna mot frågeställning tre och var dessutom en förutsättning för att författarna skulle få den ingående kunskap om Komarkens externa boendemiljö som krävdes för utformningen av såväl surveyundersökningen som studiens kvalitativa intervjuer.

4.2 Enkätstudie

Frågeställning ett i rapportens syfte avser de boendes syn på den lokala boendemiljön med avseende på deras generella nöjdhet och upplevda trygghet i densamma. Eftersom målet enligt frågeställningen var att undersöka alla boende i Komarkens åsikt var det centralt att välja en metod där förutsättningarna för generalisering till hela populationen var så goda som möjligt då genomförandet av ett totalurval ansågs realistiskt (se urvalsförfarandet nedan). Detta talade för valet av en kvantitativ metod i form av en enkätstudie med syfte att samla in data från så

många respondenter i bostadsområdet som möjligt. Beslutet understöds av Bryman (2018, s.90; 236) som menar att generaliserbarheten till stora populationer ofta är som störst vid kvantitativa metoder i kombination med någon form av sannolikhetsurval.

4.2.1 Urval

Bryman (2018, s.226) menar att det nästintill alltid är aktuellt med någon form av urval vid kvantitativa studier. I detta fall fick ett urval appliceras på andelen hushåll i området, eftersom rapportförfattarna ansåg det orimligt att distribuera 2 121 enkäter inom ramen för en kandidatuppsats. Dels vad gäller tidsomfattningen att dela ut alla dessa enkäter såväl som kostnaden för att producera enkäterna. Således krävdes någon form av representativt urval för att kunna minska antalet enkäter och samtidigt upprätthålla studiens syfte att uttala sig generellt om populationen (Bryman, 2018, s.227).

Enligt Bryman (2018, s.231-233) är det vid urval inom kvantitativ forskning vanligt att detta görs direkt från studiens urvalsram. I detta fall kunde ingen sådan upprättas på grund av att fastighetsägarna inte kunde lämna ut dessa uppgifter med hänsyn till dataskyddsförordningen (GDPR). Därför tvingades författarna genomföra urvalet på plats i bostadsområdet genom att systematiskt placera enkäten i var tredje brevlåda av de 2 121 hushållen som ingick i populationen. Detta förfarande innebar att totalt 707 hushåll fick möjligheten att delta i studien. Med tanke på Komarken innefattar hushåll med olika upplåtelseformer (se Avsnitt 4.1) medförde urvalet att enkäten distribuerades till 406 hyresrätter, 250 bostadsrätter och 52 småhus (en tredjedel av respektive bestånd).

Eftersom de boendes respektive adress var okänd för författarna hade alla invånare de facto samma chans att inkluderas i urvalet. Detta är något som enligt Bryman (2018, s.236) är centralt inom samhällsvetenskaplig forskning. Studiens urvalsförfarande kan därmed kategoriseras som en form av systematiskt urval vilket i sig är en typ av sannolikhetsurval. Fördelen med detta urval är att det genom ett stickprov går att forma en miniatyrkopia av populationen som på ett adekvat sätt möjliggör analys av densamma utan att hela populationen ingår i studien (Bryman, 2018, s.227). Med denna urvalsmetod bör risken för urvals- eller samplingsfel ha varit relativt liten (Bryman 2018, s.229-231).

4.2.2 Utformning av enkäten

Den enkät som användes i studien var en digital enkät vilken distribuerades via ett analogt introduktionsbrev. Valet att genomföra en digital surveyundersökning i stället för en postenkät baserades främst på fördelarna med en förhållandevis låg kostnad, snabb responstid samt den stora fördelen att svaren åtminstone delvis kodas automatiskt och kategoriseras i en databas med hjälp av det enkätverktyg som används (Bryman 2018, s.303; 313). När det gäller själva utformningen av enkäten bestod den av tolv frågor fördelat på tre huvuddelar (se Bilaga 2). Den inledande delen undersökte demografiska aspekter och boendesituation med syfte att generera fyra oberoende variabler vilka kunde utgöra grund för vidare analys av respondenterna. De fyra variablerna avsåg ålder, kön, etnisk bakgrund och typ av bostad (upplåtelseform). Därefter undersöktes de svarandes generella inställning till utomhusmiljön i

dennes bostadsområde. Den avslutande delen berörde respondentens upplevda trygghet under vistelse i Komarkens utomhusmiljö. Enkäten bestod till största del av slutna frågor där författarna hade konstruerat ett antal förbestämda svarsalternativ vilka respondenten fick utgå ifrån. I undersökningen inkluderades även två öppna frågor där respondenten fick möjlighet att svara fritt utan några begränsningar. Anledningen till att slutna frågor prioriterades är att det underlättar kategorisering och kodning av svaren (Bryman 2018, s.313). Detta är fördelaktigt då enkätsvaren kan bearbetas effektivt samtidigt som möjligheten till jämförbarhet respondenter emellan ökar (Bryman, 2018, s.316-317).

Trots fördelarna med slutna frågor fanns det även anledning att inkludera öppna frågor i enkäten. Bryman (2018, s.315) menar att respondenten i och med öppna frågor ges utrymme att lämna oförutsedda svar som forskaren på förhand inte kunnat föreställa sig. Vid enkätens övergripande utformning fokuserades det på att hålla den kort och koncis för att på så sätt undvika risken för det som Bryman kallar "enkättrötthet" (2018, s.286; 323-324). Det vill säga att respondenten tappar intresset för att delta i studien. Enligt Bryman (2018, s.291) är det belagt att korta enkäter har mindre problem med bortfall än långa diton. Risken för bortfall togs även i beaktning när språket i enkäten formulerades. På grund av den stora andelen invånare med utländsk bakgrund i Komarken ansågs det viktigt att använda ett språkbruk som alla kunde förstå. Detta minimerar risken för skevhet vad gäller urvalets representativitet i förhållande till populationen (Bryman, 2018, s.227). Av samma anledning genomfördes en förstudie i vilken tre olika utkast av enkäten testades på individer i Komarken. De svar som samlades in under denna process ingick inte i rapportens slutgiltiga resultat utan användes endast i syfte att testa olika frågeformuleringar och respondenternas tolkning av de samma. Detta gav värdefull information som sedan användes för att förbättra utformningen av enkäten och således minimera risken för missförstånd.

4.2.3 Distributionsförfarandet

Som beskrivs i avsnitt 4.2.1 ovan distribuerades enkäten till de boende i Komarken genom att den placerades i varje potentiell respondents brevlåda. Detta genom det informationsbrev som presenteras i Bilaga 1 vilket innehåller en kortfattad presentation av studien och dess författare, en beskrivning av syftet samt en kort redogörelse för urvalets konstruktion i enlighet med Brymans (2018, s.290) rekommendationer. Informationsbrevet utformades med maximal transparens och hänsyn till det så kallade informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet som är några av de principer som gäller för svensk forskning (Vetenskapsrådet, 2002). Det handlar bland annat om att respondenten upplystes om att deltagandet i studien i det här fallet var frivilligt och att det skedde helt anonymt. Utöver detta innehöll informationsbrevet en QR-kod samt en webbadress där respondenten via sin mobiltelefon, surfplatta eller dator kunde besvara enkäten.

4.2.4 Svarsfrekvens och representativitet

Av de 707 hushåll som enkäten distribuerades till registrerades 92 svar under de tio dagar enkäten var öppen för nya respondenter. I och med att antalet boende i respektive hushåll som tilldelades enkäten är obekant går det inte att uttala sig om en faktisk svarsfrekvens. Detta

eftersom det endast är känt hur många hushåll enkäten distribuerades till men inte hur många individer som haft tillgång till dessa brevlådor. Vidare är det även känt hur många individer som svarat på enkäten men inte hur många hushåll de representerar. Således går det inte att uttala sig om svarsfrekvens varken när det gäller antal individer eller hushåll. Sannolikt förhåller det sig så att flera individer per hushåll har svarat på enkäten eftersom det i informationsbrevet aktivt uppmanades till detta för att maximera antalet respondenter. Vid ett antagande om att endast en person från respektive hushåll svarat på enkäten kan svarsfrekvensen därför högst uppgå till 13% men sannolikt är den lägre än så.

Gällande de 92 respondenterna och deras representativitet med avseende på den underliggande populationen så varierar den baserat på vilken oberoende variabel som avses. När det gäller kön är resultatet helt jämnt fördelat mellan män och kvinnor och inga andra könsidentiteter framkom heller bland respondenterna. Denna fördelning överensstämmer sålunda med den faktiska fördelningen mellan könen i Komarken (se Avsnitt 4.1). Den andra oberoende variabeln avser respondentens ålder och där identifieras en variation i representativitet mellan olika grupper i relation till kommunens generella åldersstruktur (se Tabell 2). Den ålderskategori där representativiteten är som sämst är gruppen 0-18 medan den i sin tur är som mest träffsäker för dem mellan 50-64.

Ser man i stället till den tredje oberoende variabeln etnisk bakgrund är gruppen med utländsk bakgrund något underrepresenterad sett till Komarkens befolkning. Totalt har 21 svar av personer med utländsk bakgrund registrerats medan det hade krävts 37 för att uppnå fullgod representativitet om 40% av de boende. Den underrepresentation av personer med utländsk bakgrund som föreligger i denna studie har även observerats i andra liknande studier av bland annat Dekker m.fl. (2011, s.487) samt Mouratidis (2020, s.4). När det gäller den sista av de fyra oberoende variablerna vilken avser respondenternas typ av bostad varierar andel svarande beroende på upplåtelseform. Totalt registrerades 41 svar från hyresrätter respektive bostadsrätter och resterande tio svar kom från småhus. Enligt diskussionen ovan går det inte att uttala sig om svarsfrekvens men dessa siffror bör ses i ljuset av att det totalt delades ut enkäter till 406 hyresrätter, 250 bostadsrätter och 52 småhus. Appliceras antagandet om en respondent per hushåll likt ovan ger det 10% svarsfrekvens för hyresrätter, 16% för bostadsrätter och 19% för småhus. Återigen bör dock läsaren observera att detta är helt hypotetiskt och att vi inte har några uppgifter om faktiskt svarsfrekvens.

Tabell 2: Respondenternas åldersstruktur jämfört med kommunen som helhet

	0-18 år	19-29 år	30-49 år	50-64 år	65 år och äldre	Totalt
Antal - respondenter	6	7	33	21	25	92
Andel - respondenter	7%	8%	36%	23%	27%	100%
Antal - kommunen	11 485	5 543	12 736	9 365	9 939	49 068
Andel - kommunen	23%	11%	26%	19%	20%	100%

Kommentar: Enkätens respondenter grupperade efter ålder jämfört med kommunen som helhet sett till nominella tal och respektive grupps andel. Källa: SCB, 2022b.

4.2.5 Reliabilitet och validitet

Bryman (2018, s.71) framhåller reliabilitet och validitet som viktiga kriterier vid bedömning av samhällsvetenskapliga undersökningar. Begreppet reliabilitet betyder tillförlitlighet och syftar till i vilken utsträckning resultaten från en undersökning är pålitliga och följdriktiga. Konkret innebär det att resultat som gäller ett visst urval inte torde fluktuera om studien återupprepas (Bryman, 2018, s.72; 208). Att samhällsvetenskapliga studier har problem med reliabilitet är vanligt förekommande på grund av att sociala kontexter och betingelser inte kan "frysas" (Bryman, 2018, s.465). För att säkerställa bästa möjliga reliabilitet har studien utformats med maximal transparens gällande metod, resultat och analys. Vidare togs god reliabilitet i beaktning när det relativt stora antalet enkäter distribuerades, detta för att minimera risken för slumpens inverkan på resultatet. Av samma anledning drogs inga slutsatser rörande grupper mindre än tio individer under rapportens analysförfarande (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wägnerud, 2017, s.64).

Begreppet validitet syftar till om undersökningen verkligen studerar fenomenet den säger sig göra. Bryman (2018, s.72-73) diskuterar och skiljer mellan olika typer av validitet, vilka rapporten i sin tur tagit hänsyn till. Mätningvaliditet är ett kriterium som främst är aktuellt inom kvantitativ forskning. I denna studie kan man till exempel ifrågasätta huruvida en fråga rörande invånarnas upplevda trygghet i utomhusmiljön verkligen mäter just detta eller om andra faktorer minskar validiteten. Det kan till exempel handla om faktorer som psykologiska effekter och könsnormer, mer om detta i metoddiskussionen nedan samt avsnitt 6.1 och uppsatsens slutsats. För att om möjligt minimera denna effekt har frågorna formulerats på ett så neutralt men träffsäkert sätt som möjligt (Bryman, 2018, s.73).

Intern validitet berör frågan om kausala samband, det vill säga i vilken utsträckning en förändring i en av studiens beroende variabler påverkades av förändringar i undersökningens oberoende variabler (Bryman, 2018, s.215-216). Kvantitativa forskare har ofta för avsikt att finna kausala samband i sina studier. Samtidigt menar Bryman (2018, s.215-216) att det uppstår oklarheter gällande den interna validiteten när det kommer till surveystudier i en social kontext. Som konstaterats tidigare är den sociala miljön ett komplext studiefenomen, och därav påpekar Bryman (2018, s.216) att forskaren bör vara försiktig med att dra slutsatser om kausala samband. Baserat på detta utformades surveystudien endast för att finna korrelationer mellan olika variabler snarare än kausala samband (Bryman, 2018, s.416).

Ser man i stället till begreppet extern validitet är det enligt Bryman (2018, s.74; 216) likställt med möjligheten att kunna generalisera resultatet från stickprovet till populationen. För att möjliggöra denna generalisering designades studien för att uppnå ett så representativt urval som möjligt (Bryman, 2018, s.74). Detta genom att stickprovet baserades på ett sannolikhetsurval där alla i populationen hade samma chans att delta. Det bör dock återigen noteras att den faktiska representativiteten inte blev helt optimal i förhållande till populationen (se avsnitt 4.2.4). Därmed kan studiens externa validitet ifrågasättas även om det inte nödvändigtvis medför att resultatet inte kan generaliseras till andra liknande bostadsområden. Detta eftersom andra studier haft problem med liknande underrepresentation vilket indikerar att den observerade skevheten i representativitet i sig kan vara allmängiltig (Dekker m.fl., 2011,

s.487; Mouratidis, 2020, s.4). Med det sagt menar Bryman (2018, s.217-218) att man i regel inte kan generalisera till andra kontexter och populationer även om det ofta är något som ligger i forskares intresse eftersom det höjer studiens relevans.

4.3 Kvalitativa intervjuer

Enkäten som beskrivs ovan utgör kärnan i datainsamlingen gällande kopplingen mellan upplevd trygghet och utomhusmiljön i Komarken. Utöver invånarnas perspektiv bedömdes det även relevant att lyfta fram offentliga tjänstepersoner med koppling till Komarken och deras syn på stadsplaneringen sett ur ett trygghetsperspektiv. Syftet med denna kvalitativa metod var således att adressera frågeställning två. Den första intervjun genomfördes med Polisen i syfte att undersöka deras syn på till exempel gångtunnlar och skymda torgytor utan insyn ur ett brottsbekämpningssperspektiv. Det generella temat för intervjun var sålunda eventuella trygghetshöjande åtgärder i Komarkens utomhusmiljö som Polisen hade velat se genomförda.

När det gäller intervjun med Kungälv kommun var även den centrerad kring deras syn på den fysiska miljöns påverkan på de boendes trygghet och säkerhet. Gemensamt för båda intervjuerna var att de syftade till att dels tillföra nya perspektiv men också möjliggöra en jämförelse mellan vilka problem invånarna respektive tjänstepersonerna valde att lyfta fram. Tidigare har denna till viss del visat sig avvika från invånarnas när det gäller synen på kriminalitet och trygghet i Komarken (Sveriges Radio, 2022b). Det bör noteras att intervjuobjekten inte representerade sin respektive organisation utan endast sig själva i sin yrkesroll då de bidrog med sina egna erfarenheter och tankar kring studiens tema. Därmed är det inte relevant att diskutera generaliserbarhet utifrån dessa intervjuer eftersom båda intervjuerna utfördes efter ett målstyrt urval där syftet inte var att generalisera till någon population (Bryman 2018, s.496).

När det gäller studiedesignen genomfördes intervjuerna via e-post med möjlighet för intervjupersonen att fritt formulera svar och värdera vilka frågor de ansåg mest viktiga. Vidare nyttjades möjligheten att ställa följdfrågor för att möjliggöra eventuella förtydliganden, en sorts digital variant av den semistrukturerade intervjun (Bryman 2018, s.563). Ser man till hur frågorna var formulerade undveks öppna frågor i största möjliga mån i enlighet med Bryman (2018, s.566-567). Anledningen till att det aktuella formatet för intervjuerna valdes var främst för att det är tidseffektivt och ger möjlighet för respondenten att ge mer genomarbetade svar samt tillfråga kollegor i de fall de inte själva har ett adekvat svar (Bryman, 2018, s.590-591). Ytterligare en fördel är att risken för att en negativ "intervju-effekt" uppstår där respondenten känner en press att leverera svar som är användbara för intervjuaren minskar när mötet inte sker ansikte mot ansikte.

Trots de fördelar som föreligger med intervjuer via e-post finns det en del nackdelar vilka är värda att diskutera. I det fall intervjun kretsar kring personliga och känsliga ämnen kan det vara en nackdel att inte kunna se respondentens ansikte och kroppsspråk, detta är dock inget som är aktuellt i fallet intervjuer med tjänstepersoner som endast agerar utifrån sin yrkesroll (Salmon, 2012, s.22). En annan potentiellt negativ aspekt av e-postintervjuer är att det kan vara svårt att

avgöra huruvida intervjuobjektet tolkat frågan helt korrekt och därmed om svaret överensstämmer med det som hade levererats om frågan tolkats som intervjuaren avsett. Rimligtvis borde därmed risken för något lägre reliabilitet och mätningvaliditet föreligga vid e-postintervjuer jämfört med intervjuer som sker ansikte mot ansikte.

4.4 Allmän metoddiskussion

När det gäller studiens huvudsakliga metod vilken utgjorts av enkätstudien hade ett alternativ varit att genomföra kvalitativa intervjuer med ett fåtal utvalda invånare i området. Den stora fördelen med ett sådant förfarande är att det hade kunnat ge mer djupgående information om de boendes upplevelse av trygghet och säkerhet i utomhusmiljön (Bryman 2018, s.467-468). En av nackdelarna med kvalitativa intervjuer är dock den bristande möjligheten att generalisera resultatet till hela populationen (Bryman 2018, s.465-468). Detta beror delvis på att urvalet inte sällan gjorts på ett sätt som inte uppfyller kravet på slumpmässighet. Utöver det utgör även storleken på urvalet för kvalitativa intervjuer ett problem då ett lågt antal respondenter begränsar hur representativt urvalet kan sägas vara (Bryman 2018, s.216-217; 465-468). Därmed bör en kvalitativ studie snarare bli aktuell som en uppföljning på denna huvudsakligen kvantitativa studie än som ersättare av densamma (se Kapitel 7).

En annan aspekt som rör själva forskningsdesignen är avsaknaden av ett annat bostadsområde som referenspunkt vid analysen av resultaten från Komarken. Det går att argumentera för att det hade varit av stort intresse att jämföra studiens resultat med ett område präglad av en helt skild planeringsdoktrin och med andra socioekonomiska förutsättningar. Emellertid ansågs detta orimligt sett till den snäva tidsram som ett kandidatarbete på 15 högskolepoäng för med sig. Ytterligare en aspekt av studien med stor förbättringspotential, i det fall mer tid hade funnits till förfogande, är utökad analys av de oberoende variabelernas förklaringsvärde på variationen i de beroende variablerna. Detta skulle förslagsvis ske genom multipel linjär regression. I stället valde författarna att endast analysera data med hjälp av genomsnitt och andelar vilket inte ger samma förståelse för vilka underliggande faktorer som förklarar variationen i till exempel upplevd trygghet (se Kapitel 5). Tidsbrist är även förklaringen till att frågor där respondenterna kunnat skriva fritt inte analyserats uppdelat på respektive oberoende variabel utan endast presenterats på gruppnivå. Detta eftersom arbetet med kodning av friskrivna svar är mycket tidskrävande och därför inte kunde upprepas för varje oberoende variabel (Bryman, 2018, s.313).

När det gäller distributionsförfarandet av den helt digitala enkäten med hjälp av ett analogt introduktionsbrev finns utöver de fördelar som diskuterats ovan även ett antal nackdelar som riskerar att sänka svarsfrekvensen. Det gäller bland annat att digitala enkäter generellt har en lägre svarsfrekvens än postenkäter men också det faktum att viss digital kompetens såväl som en dator eller likvärdig hårdvara krävs för att besvara enkäten (Bryman 2018, s.303). Vid en alltför låg svarsfrekvens (stort bortfall) menar Bryman (2018, s.290; 240-241) att risken för bristande representativitet ökar då respondenterna inte fullt ut speglar populationen. Detta resonemang är i fallet med denna studie helt hypotetiskt och det är omöjligt att veta om en högre svarsfrekvens uppnåtts med en annan distributionsmetod. Bryman (2018, s.290)

diskuterar vikten av påminnelser till individer som ingår i urvalet men som inte svarat för att uppnå maximal svarsfrekvens. Detta har dock inte varit möjligt eftersom enkäterna var helt anonyma och det sålunda inte var möjligt att identifiera vilka som svarat eller ej.

Ser man i stället till studiens resultatkapitel bör man som läsare vara medveten om att den sexgradiga skala som används kan tolkas på olika sätt. Författarna har valt att tolka respondenternas svar som att de antingen befinner sig på en positiv eller negativ halva av skalan. Syftet med valet av denna skala var just att tvinga respondenterna att ta ställning till huruvida de till exempel känner sig trygga eller otrygga. Potentiellt finns dock en risk att vissa respondenter i avsaknad av ett mittenalternativ valt att tolka både alternativ tre och fyra som neutrala. Förutsatt att andra forskare som vill replikera studien använder en annan skala finns risken att de uppnår ett annat resultat vilket medför att denna studies reliabilitet i viss utsträckning kan ifrågasättas.

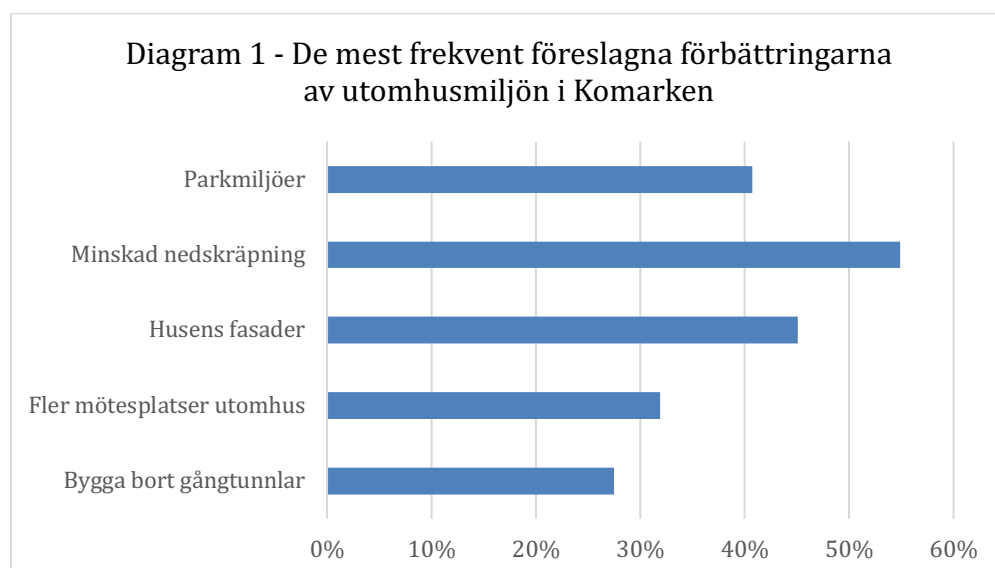
När det gäller tolkning av respondenternas enkätsvar finns även en potentiell risk att de inte svarat helt sanningsenligt. Trots att enkäten utformats för att i största möjliga utsträckning uppfattas som positiv eller åtminstone neutralt inställd, föreligger en risk att respondenterna uppfattar studien som försök till smutskastning av deras bostadsområde. Jensen och Christensen (2012) har i en studie om stigmatiseringen i området "Aalborg East" i Danmark kommit fram till att det inte finns något starkt belegg för att stigmat internaliseras av de boende. De menar snarare att de boende oavsett etnisk bakgrund har en positiv bild av området och anser att det utgör en god boendemiljö. Detta trots den negativa och stigmatiserade bild av området som sprids i media och bland allmänheten. Vidare menar Jensen och Christensen (2012, s.88) att i motsats till internalisering kan det snarare vara så att stigmat motiverar de boende till en motreaktion. Rapportförfattarna tolkar detta resultat som att Jensen och Christensen (2012) funnit ett visst stöd för att boende i allmänhet eller i fallet av vår studie skulle kunna skönmåla sitt bostadsområde för att motverka den gängse negativa bilden.

5. Resultat

I detta kapitel redogörs det för resultatet av studiens datainsamling i form av en enkätstudie samt två kvalitativa intervjuer. Först presenteras de generella svaren på fråga 5-12 där även eventuella mönster i enkätsvaren lyfts fram (se Bilaga 2). Därefter följer en genomgång av samma frågor fast uppdelat på de fyra oberoende variablerna vilka utgör fråga 1-4. Efter att enkätsvaren presenterats följer sedan en redogörelse för intervjuerna med Polisen respektive Kungälv's kommun. Även resultatet av fältstudien presenteras i detta kapitel i form av bilder från Komarkens utomhusmiljö.

5.1 Den generella bilden av utomhusmiljön

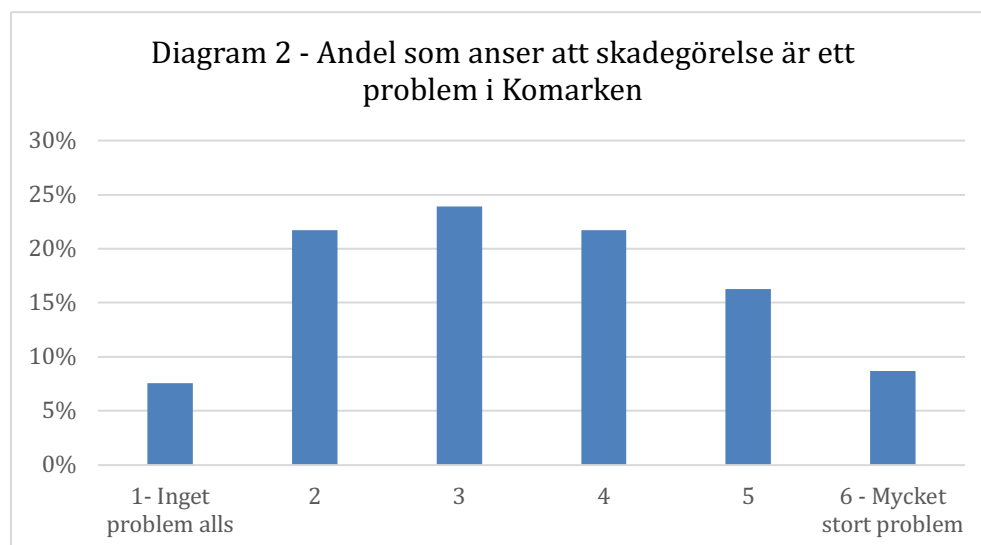
När det gäller enkätens femte fråga vilken ligger till grund för den första beroende variabeln med temat boendes generella nöjdhet med utomhusmiljön, svarade 59% att de i varierande utsträckning är nöjda. Det innebär att de valt svarsalternativ fyra till sex på en sexgradig skala där ett motsvarar "inte alls nöjd" och sex motsvarar "mycket nöjd". Det alternativ som respondenterna valt i störst utsträckning är fyra, det vill säga det lägsta alternativet på den positiva halvan av skalan. Noterbart är att endast 18% av de svarande kan anses vara direkt missnöjda, det vill säga att de valt ett eller två på skalan. Nästa enkätfråga gäller inom vilka områden av utomhusmiljön de boende helst skulle vilja se förbättringar. Respondenterna tilläts välja max fyra av nio förskrivna svarsalternativ. Det alternativ som störst andel valde var minskad nedskräpning med totalt 55% av respondenterna (se Diagram 1). Det näst mest frekvent valda alternativet gällde en upprustning av husens fasader (45%). I fallande ordning valdes därefter svarsalternativ rörande parkmiljöer, fler mötesplatser utomhus, bygga bort gångtunnlar, förbättrat underhåll av planteringar samt lekplatser.

Kommentar: De fem mest frekvent valda förslagen på förbättringar av utomhusmiljön i Komarken. Varje respondent fick välja maximalt fyra alternativ.

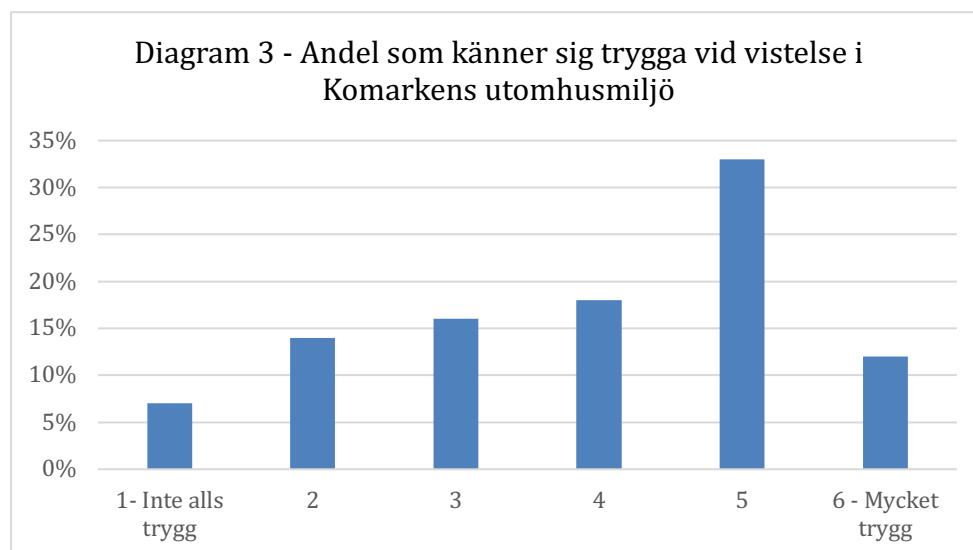
Den sjunde frågan i enkäten handlar om huruvida respondenterna ansåg att skadegörelse är ett problem i Komarken. Distributionen av svar på denna fråga blev väl utspridd över de fyra

alternativen närmast mitten. Detta till trots är den övergripande bilden att 53% valde ett svarsalternativ på den halva som signalerar att skadegörelse inte är något stort problem (se Diagram 2). Det är dock värt att notera de 25% som anser att det är ett stort eller mycket stort problem.

Kommentar: Andel av respondenterna som anser att skadegörelse är ett problem i Komarken.

I fråga åtta ombads de boende att skatta sin upplevda trygghet utomhus i Komarken på en skala från ett till sex (se Diagram 3). Till skillnad från fråga sju blev fördelningen tydligare på denna fråga då 63% valde ett svarsalternativ på den sida av skalan som innebär att de känner sig trygga eller mycket trygga. Det klart mest frekvent valda alternativet var fem av sex med 33% vilket indikerar att invånarna i Komarken generellt sett känner sig trygga i sin utomhusmiljö även om de 21% som angav att de känner sig otrygga eller mycket otrygga inte bör förringas. Vidare handlade den nionde frågan om huruvida invånarna upplever den externa boendemiljön som mindre trygg under dygnets mörka timmar. På denna fråga angav 75% att de känner sig mindre trygga i mörker medan 23% svarade att ingen förändring sker och 2% att de känner sig mer trygga.

Kommentar: Andel av de svarande som känner sig trygga i Komarkens externa boendemiljö.

Enkätens tionde fråga avser trygghet på områdets gångvägar med avseende på till exempel tät vegetation som hindrar den naturliga övervakningen. I likhet med frågan rörande hur trygga invånarna generellt sett upplever utomhusmiljön valde 63% ett svar på den halvan som signalerar att de känner sig trygga eller mycket trygga. Det mest frekvent valda alternativet var fem på en sexgradig skala med 32% av respondenterna. Med det sagt bör man även notera de 17% som valt alternativ ett eller två vilket innebär att de känner sig otrygga eller mycket otrygga på gångvägarna i Komarken. Nästa fråga gällde huruvida de boende ville nämna en specifik plats i området de ansåg som otrygg och av de 61 respondenter som valde att göra detta svarade 82% Nordmannatorget (se Bild 6). Det bör dock noteras att 45% av de 92 respondenterna inte angav någon plats alls. Bland de boende som angav andra platser än Nordmannatorget fanns inget särskilt mönster och det gällde andra för studien mindre relevanta platser som enskilda portuppgångar, cykelförråd och ett resecentrum för kollektivtrafik lokaliserat utanför studieområdet.

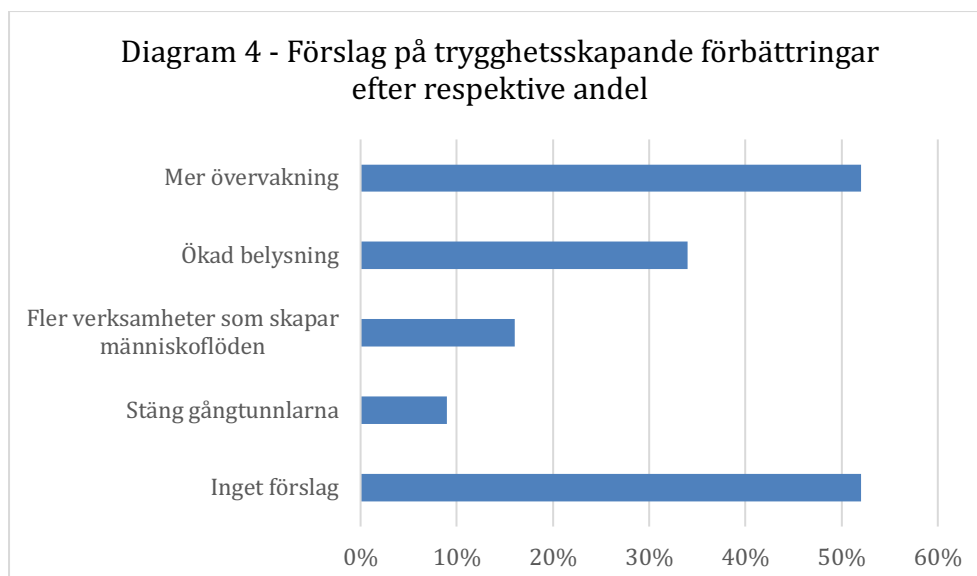
Bild 1. Gångvägar med goda förutsättningar för naturlig övervakning. Källa: Fredrik Aronsson

Bild 2. Exempel på en gångväg placerad så att möjligheterna för naturlig övervakning är begränsade.
Källa: Hugo Egnell

Gällande åtgärder som enligt respondenterna skulle förbättra tryggheten i utomhusmiljön grupperades de friskrivna svaren i tre kategorier där “mer övervakning” utgör den största. De svar som grupperats till denna kategori omnämndes av 52% av de 44 svarande. Denna grupp består totalt sett av 23 respondenter där 13 angivit att de vill se fler patrullerande poliser eller väktare och tio att de ser kameraövervakning som en viktig åtgärd. Den näst största kategorin består av de 34% som vill se förbättrad belysning i någon form. Därefter följer en något mer heterogen grupp av respondenter som angivit att de vill se åtgärder som skapar en ökning av människoflödet i området. Det handlar bland annat om längre öppettider för fritidsgården, kvällsöppen jourbutik, caféverksamhet och det mer allmänt hållna “mer aktiviteter på torget”. Ytterligare en åtgärd som nämns av 11% av de boende som deltagit i studien är att man vill minska förekomsten av sociala ordningsstörningar som till exempel öppen droghandel. Slutligen presenteras här ett citat från en av respondenterna som summerar innebörden av den tredje kategorin samt de 9% som angivit att de vill bygga bort gångtunnlarna synnerligen väl.

“Mer grönska och sociala ytor som genererar rörelse. Bygga bort barriärer i form av tunneln vid Nordmannatorget och förbättra insynen på torget då den ligger avskilt och nedsänkt i förhållande till sin omgivning. Även etablering av fler verksamheter på torget kan förändra hur miljöerna används.” - Man 30-49 år

Kommentar: Fritt skrivna förslag på åtgärder som skulle förbättra de boendes upplevda trygghet i utomhusmiljön. Observera att samma respondent kan ha angivit fler förslag än ett.

5.2 Skillnader baserat på enkätens oberoende variabler

Grunden för detta avsnitt utgörs av de fyra oberoende variablerna ålder, kön, etnisk bakgrund samt typ av bostad. Läsaren bör observera att dessa variabler potentiellt kan förklara en del av den variation respondenter emellan som förekommer i datamaterialet, men att den även kan vara en effekt av andra variabler i materialet eller en för studien helt okänd variabel. I detta avsnitt studeras till skillnad från 5.1 endast de fyra frågorna som rör utomhusmiljön i allmänhet och trygghet i synnerhet och där svarsalternativen utgjordes av en sexgradig skala (se Bilaga 2).

5.2.1 Ålder

När det gäller respondenternas ålder förefaller denna variabel ha ett visst förklaringsvärde rörande variationen i svar på flera av enkätens frågor (se Tabell 3). Ser man till hur nöjda de boende är med den generella utomhusmiljön är det tydligt att samtliga grupper förutom de i åldern 19-29 har svarat likvärdigt. Dock bör inga slutsatser dras baserat på detta resultat eftersom gruppen 19-29 endast består av sju individer. På nästa fråga rörande skadegörelse syns däremot ett tydligt mönster där uppfattningen av skadegörelse som ett problem ökar sekventiellt med de svarandes ålder. Omgrupperas barn och unga vuxna till en grupp bestående av personer i åldern 0-29 får de ett genomsnitt på cirka 2,5. Detta är således avsevärt lägre än 3,5 för 50-64 åringarna och 3,9 för de som är 65 år och äldre. När det gäller frågan rörande generell trygghet i Komarken finns inget tydligt mönster baserat på ålder eftersom gruppen 19-29 sticker ut med anmärkningsvärt låg upplevd trygghet. Grupperas barn och unga till en stor grupp likt ovan blir deras genomsnitt 4,0 vilket ger en generellt fallande trendlinje där äldre känner sig något mindre trygga än yngre. Ser man i stället till upplevd trygghet på gångvägarna i området syns en tendens till en fallande trend med respondenternas ålder även om sambandet likt med generell trygghet inte är helt linjärt.

Tabell 3: *Genomsnittligt svar för respektive åldersgrupp*

Fråga	0-18 år	19-29 år	30-49 år	50-64 år	65 år eller äldre	Totalt genomsnitt
Hur nöjd är du med utomhusmiljön i Komarken?	3,8	3,3	3,7	3,6	3,8	3,7
Anser du att skadegörelse är ett problem i Komarken?	2,3	2,7	3,4	3,5	3,9	3,4
Hur trygg känner du dig när du vistas utomhus i Komarken?	4,5	3,6	4,1	3,9	3,7	3,9
Hur upplever du tryggheten på områdets gångvägar?	4,2	4,4	3,8	3,9	3,6	3,8

Kommentar: Respektive åldersgrupps genomsnittliga svar avseende Komarkens utomhusmiljö, skadegörelse och trygghet.

5.2.2 Kön

Ser man till eventuella skillnader mellan könen framgår att kvinnor och män är ungefär lika nöjda med den generella utomhusmiljön i Komarken (se Tabell 4). När det gäller frågan rörande skadegörelse framträder dock viss en skillnad där kvinnliga respondenter anser att skadegörelse är ett större problem än manliga. Ser man i stället till upplevd trygghet i området framgår det att män känner sig något mer trygga i Komarkens utomhusmiljö än vad kvinnor gör. Samma mönster ses även när det gäller trygghet på områdets gångvägar. Sammantaget innebär det att kvinnor är något mer nöjda med utomhusmiljön än män, de anser att skadegörelse är ett större problem än män och de känner sig mindre trygga i utomhusmiljön och på områdets gångvägar än vad män gör.

Tabell 4: *Genomsnittligt svar för män respektive kvinnor*

Fråga	Kvinnor	Män
Hur nöjd är du med utomhusmiljön i Komarken?	3,7	3,6
Anser du att skadegörelse är ett problem i Komarken?	3,7	3,2
Hur trygg känner du dig när du vistas utomhus i Komarken?	3,8	4,2
Hur upplever du tryggheten på områdets gångvägar?	3,7	4,0

Kommentar: Män och kvinnors genomsnittliga svar gällande utomhusmiljö, skadegörelse och trygghet.

5.2.3 Etnisk bakgrund

När det gäller den oberoende variabeln etnisk bakgrund enligt respondenternas egen identifikation föreligger stora skillnader på flera av frågorna (se Tabell 5). Ser man till nöjdhet med den generella utomhusmiljön är personer med utländsk bakgrund mer nöjda än de med inhemsk bakgrund. Rörande skadegörelse och huruvida det är ett problem anser personer med inhemsk bakgrund att det är ett större problem än vad de med utländsk bakgrund gör. Mönstret från den första frågan upprepas även rörande upplevd trygghet i utomhusmiljön där respondenter med utländsk bakgrund känner sig avsevärt tryggare än vad de med inhemsk

bakgrund gör. Samma förhållande råder även på frågan rörande trygghet på gångvägar även om skillnaden på denna fråga är betydligt mindre.

Tabell 5: *Genomsnittligt svar baserat på etnisk bakgrund*

Fråga	Inhemsk bakgrund	Utländsk bakgrund
Hur nöjd är du med utomhusmiljön i Komarken?	3,5	4,1
Anser du att skadegörelse är ett problem i Komarken?	3,6	2,8
Hur trygg känner du dig när du vistas utomhus i Komarken?	3,7	4,7
Hur upplever du tryggheten på områdets gångvägar?	3,8	4,1

Kommentar: Genomsnittliga svar gällande utomhusmiljö, skadegörelse och trygghet baserat på respondenternas självdefinierade etniska bakgrund.

5.2.4 Typ av bostad efter upplåtelseform

Den fjärde oberoende variabeln i materialet avser typ av bostad baserat på upplåtelseform och baserat på denna faktor framkommer en relativt stor skillnad respondenter emellan (se Tabell 6). De som bor i hyres- eller bostadsrätt känner sig generellt mer nöjda med utomhusmiljön än boende i småhus (villa och radhus). När det gäller skadegörelse anser de som äger sitt boende, det vill säga boende i bostadsrätt och småhus att det är ett större problem än de som bor i hyresrätt. Ser man i stället till upplevd trygghet på Komarkens gångvägar såväl som utomhusmiljön i allmänhet uppger de i hyresrätt att de känner sig avsevärt mer trygga än respondenter i bostadsrätt och småhus.

Tabell 6: *Genomsnittligt svar för respektive upplåtelseform*

Fråga	Hyresrätt	Bostadsrätt	Villa eller radhus
Hur nöjd är du med utomhusmiljön i Komarken?	3,8	3,7	3,1
Anser du att skadegörelse är ett problem i Komarken?	3,0	3,8	3,7
Hur trygg känner du dig när du vistas utomhus i Komarken?	4,3	3,7	3,3
Hur upplever du tryggheten på områdets gångvägar?	4,2	3,6	3,5

Kommentar: Genomsnittliga svar med avseende på utomhusmiljö, skadegörelse och trygghet baserat på respondentens typ av bostad.

Bild 3. Komarken domineras av hyres- och bostadsrätter men utöver dessa förekommer även 155 småhus. Bilden visar gatorna Lingången och Korngången som båda är exempel på återvändsgator i villabebyggelsen. Källa: Lantmäteriet.

5.3 Kvalitativa intervjuer

I detta avsnitt presenteras de kvalitativa intervjuer som genomförts inom ramen för studien. Den första intervjun är med kommunpolisen i området Kungälv-Ale Christian Nordén. Hans arbete innebär att han har ett strategiskt ansvar att jobba brottsförebyggande och trygghetsskapande i samverkan med kommunen och övriga lokalsamhället. Därefter presenteras intervjun med Kungälvs kommuns säkerhetssamordnare Johanna Axerud. Hennes yrkesroll innebär bland annat att hon samordnar organisationens säkerhetsarbete gentemot externa aktörer.

5.3.1 Kommunpolis Christian Nordén i Kungälv-Ale

Den inledande frågan i intervjun undersökte polisens perspektiv på att arbeta i ett modernistiskt område som Komarken kontra ett område av mer kvartersstruktur likt Vasastaden i Göteborg. Det vill säga i vilken utsträckning den fysiska planeringen i dessa olika typer av områden påverkar förutsättningarna för det polisiära arbetet (se Bild 4). Nordén som själv inte arbetar ute i fält hade svårt att besvara frågan och tog upp den med kollegor som har en mer operativ erfarenhet. Där framkom att den fysiska planeringen som föreligger i området inte påverkar polisens möjlighet att utföra sitt arbete i någon vidare utsträckning.

Bild 4. Exempel på utomhusmiljö i Komarken där ytan mellan husen är tillgänglig för allmänheten och därmed saknar tydlig ägare. Källa: Fredrik Aronsson

Därefter efterfrågades polisens perspektiv på förekomsten av gångtunnlar, som ofta präglar modernistiskt planerade områden, samt andra platsspecifika drag som försvårar en naturlig övervakning. Nordén påpekade att det föreligger ett samband mellan bristfällig naturlig övervakning och en förhöjd känsla av otrygghet. Som ett exempel lyfte han att gångtunnlar är en plats som av vissa kan upplevas som otrygg och att denna känsla kan förstärkas efter mörkrets inbrott när det naturliga människoflödet avtar. Det framhölls även att tunnlar kan löpa större risk att utsättas för klotter vilket ytterligare späder på otrygghetskänslan.

I linje med frågorna om naturlig övervakning tillfrågades Nordén även om sin syn på Nordmannatorget. Detta baserades delvis på de fysiska brister som identifierats under studiens fältobservationer samt att enkätsvaren visat att 82% av de svarande angav Nordmannatorget som bostadsområdets mest otrygga plats (se Avsnitt 5.1). I sitt svar menade Nordén att torget är problematiskt ur ett trygghets- och brottsperspektiv. Den främsta anledningen till detta är torgets topografiska förhållande till omgivande miljö som innebär att torget hamnar i en sänka och försvårar för den naturliga övervakningen (se Bild 6). Det möjliggör i sin tur för individer att kunna bete sig normbrytande eftersom risken att upptäckas inte är lika stor. Konsekvensen av detta är att den upplevda otryggheten blir än mer påtaglig för somliga individer och det kan enligt Nordén förklara varför en del faktiskt undviker torget då vistelse där känns olustigt. Med syfte att försvåra för kriminella element och således stärka den allmänt upplevda tryggheten på torget lyfte han att man arbetat mycket med aspekter som människoflöden, belysning, insyn och tillgänglighet.

Intervjuns fjärde fråga undersökte Nordéns syn på bristande fysisk ordning i Komarken, det vill säga i vilken omfattning nedskräpning, klotter och skadegörelse präglar området. Nordén menade att det i dagsläget inte är något "jättestort problem". Han framhöll dock att utifall det blir ett problem kan det tänkas påverka den upplevda tryggheten samt bilden av området i stort. Vidare efterfrågades polisens perspektiv på potentiella åtgärder i Komarken för att skapa en

utomhusmiljö som skulle förbättra invånarnas upplevda trygghet. Nordén återkopplade här till tanken om naturlig övervakning och ett citat från intervjun följer nedan.

“Kan man bygga bort gångtunnlar (även gångbroar) och ersätta dessa med andra lösningar tror jag att det skulle kunna öka tryggheten hos vissa individer.” - Christian Nordén

Bild 5. Ett av många exempel på synlig skadegörelse i området. Källa: Hugo Egnell.

Sedermera belystes kameraövervakning som en polisiär åtgärd för att stärka den upplevda tryggheten. Nordén menade nämligen att övervakning delvis har en positiv effekt på viss typ av brottslighet, såsom att kunna tränga bort narkotikahandling från ett visst område. Dock menar han att det endast bör betraktas som ett komplement till förebyggande åtgärder och inte som en lösning på ett problem eftersom det har vissa nackdelar. Det kan till exempel handla om att det riskerar att öka den kameraövervakade platsens stigmatisering.

5.3.2 Säkerhetssamordnare Johanna Axerud på Kungälv kommun

Intervjuns inledande fråga tog avstamp i den medborgarenkät som Kungälv kommun genomförde år 2020 vilken visar att Komarken upplevdes som kommunens mest otrygga bostadsområde. Med bakgrund av detta tillfrågades Axerud om man från kommunens sida vidtagit några åtgärder för att förbättra situationen. Hon belyste då att kommunen har arbetat både frekvent och diversifierat med riktade insatser i området. Allt från att komplettera den befintliga lekplatsen med ett utegym till att öka närvaron av väktare.

Fråga två belyste problematiken med gångtunnlar som ett, för vissa, otryggt stadselement och syftade att undersöka kommunens perspektiv på att potentiellt bygga bort tunnlar. Där framkom det att det finns en viss politisk vision om att ersätta befintliga gångtunnlar genom att sänka hela Kongahällagatan som går genom Komarken. Samtidigt poängterade Axerud

osäkerhetsfaktorn kring ett sådant omfattande projekt på grund av de stora kostnaderna det skulle föra med sig.

I likhet med intervjun med Christian Nordén tillfrågades även Axerud om sin åsikt rörande utformningen av Nordmannatorget. Hon framhöll den fysiska utformningen på torget som problematiskt ur ett trygghetsperspektiv eftersom den omgivande miljön försvårar för en naturlig övervakning. För att motverka den upplevda otryggheten framhölls en rad åtgärder som kommunen arbetat med. Det handlar bland annat om att man har satt upp fler soptunnor, kontinuerligt underhåller buskage samt förbättrat belysningen. Därutöver har kommunen även satt upp kameror för att öka invånarnas känsla av trygghet. Vidare har det arbetats med att skapa naturliga flöden vilket möjliggjorts genom att man förlagt hemtjänsten intill torget samt anordnat olika typer av aktiviteter.

Bild 6. Nordmannatorget vilket utgör Komarkens främsta centrumbildning. Källa: Fredrik Aronsson

Slutligen fick Axerud lyfta fram tankar på hur kommunen kan förebygga den ökade upplevda otryggheten som uppstår efter mörkrets inbrott (se Avsnitt 5.1). Hon återkom här till vikten av god belysning och poängterade att kommunen såväl som den största fastighetsägaren Kungälvsbostäder arbetat för att skapa en trygg utomhusmiljö även efter mörkrets inbrott. Ett exempel som togs upp rör senare års energikris där kommunen ville se över sin energikonsumtion genom att begränsa belysning under dygnets mörka timmar. Axerud betonade att man från sin avdelning var tydliga med att man vill vara delaktiga i sådana beslut, eftersom man betraktade en sådan åtgärd som en risk vad gäller brott och otrygghet. Sedermera lyftes vikten av att i likhet med situationen på Nordmannatorget skapa flöden av människor under större delen av dygnet som en viktig åtgärd.

Bild 7. Exempel på nyligen monterad belysning på en husgavel utan fönster där förutsättningar för naturlig övervakning saknas. Bilden visar en gångväg belägen mellan två hus ägda av Kungälvsbostäder. Källa: Fredrik Aronsson

6. Diskussion och analys

I detta kapitel diskuteras resultatet av surveyundersökningen och intervjuerna i relation till det teoretiska ramverk som redovisats i kapitel tre. Därutöver tolkas och problematiseras resultatet och sätts in i ett större sammanhang av tidigare studier på området. Därmed besvaras frågeställning ett och tre huvudsakligen i detta kapitel medan frågeställning två främst besvaras i kapitel fem där intervjuerna presenteras i sin helhet.

6.1 Den generella utomhusmiljön

Enligt den enkätundersökning som genomförts inom ramen för denna studie är invånarna i Komarken relativt positivt inställda till områdets generella utomhusmiljö. Detta resultat överensstämmer väl med studien från Dekker m.fl. (2011, s.487) och den mer historiska beskrivningen av miljonprogrammet som Törnquist (2001) står för. Enligt denna kom kritiken främst från personer som inte själva bodde i de modernistiska bostadsområdena medan de boende var relativt nöjda. Till skillnad från nyss nämnda författare menar Foster (1995) att invånarna i hennes studie i London inte är särskilt positivt inställda då hela 55% hade velat flytta från området om tillfälle gavs. Ser man i stället till enskilda oberoende variabler menar Dekker m.fl. (2011) att äldre och personer med utländsk bakgrund är mer positivt inställda till den modernistiska utomhusmiljön i storskaliga bostadsområden. Detta resultat överensstämmer således delvis med studien i Komarken vilken visar att utrikes födda är mer nöjda med utomhusmiljön än de med inhemsk bakgrund. Däremot har det inte kunnat identifierats något stöd för att äldre skulle vara mer nöjda än yngre i enlighet med den stora europeiska studien av Dekker m.fl. (2011).

Utöver etnisk bakgrund finns även stora skillnader respondenter emellan sett till den oberoende variabeln upplåtelseform (typ av boende). De som bor i flerfamiljshus (hyres- och bostadsrätt) är betydligt mer nöjda med utomhusmiljön än de som bor i småhus. Dock går det inte att utesluta att variationen i denna variabel i själva verket fångar underliggande variabler som inkomst, utbildningsgrad, etnisk bakgrund och så vidare. Variabler likt dessa har bland annat undersökts av Dekker m.fl. (2011) och de kom fram till att personer med hög utbildningsnivå är mindre nöjda med utomhusmiljön än de med låg medan inget tydligt mönster kunde identifieras rörande inkomstnivå.

Ser man till enskilda aspekter av utomhusmiljön som invånarna i Komarken vill förbättra toppas listan av minskad nedskräpning följt av husens fasader och parkmiljöer. När det gäller nedskräpning och de bristfälliga estetiska kvaliteterna har liknande resultat presenterats av såväl Mouratidis (2020, s.9-10) som Dekker m.fl. (2011). Angående husens fasader lyfter Foster (1995, s.567) fram betonghusens fasader som en källa till missnöje med bostadsområdet hon studerat. Ser man enbart till nedskräpning är detta en av de faktorer som Polko och Kimic (2021, s.6-7) identifierat som skapande av otrygghet. Det är värt att observera att invånarna i Komarken lyfter fram minskad nedskräpning som den aspekt där de helst vill se förbättringar samtidigt som Nordén från Polisen varken anser att nedskräpning, klotter eller annan skadegörelse är något stort problem i området. Under den fältstudie i området som genomförts

inom ramen för denna uppsats identifierades få exempel på nedskräpning men ett stort antal fall av skadegörelse, främst i form av klotter (se Bild 5).

I enkätstudien fick de boende frågan huruvida de anser att skadegörelse är ett stort problem och då svarade en knapp majoritet att det är ett relativt litet problem i enlighet med Nordéns beskrivning. Endast baserat på det väl omskrivna sambandet mellan skadegörelse och otrygghet enligt "broken windows"-teorin bör invånarna i Komarken således uppfatta sitt område som relativt tryggt vilket också är fallet (Kelling & Wilson, 1982; Litzén, 2006; Maruthaveeran & Konijnendijk van den Bosch, 2014; Polko & Kimic, 2021; Poortinga m.fl, 2008). Trots att en klar majoritet anger att de åtminstone i viss utsträckning känner sig trygga i Komarken bör det observeras att 21% de facto känner sig otrygga eller mycket otrygga. Denna andel otrygga överensstämmer relativt väl med den fjärdedel av invånarna som anser att skadegörelse är ett stort eller mycket stort problem. Trots detta tydliga samband mellan invånarnas syn på skadegörelse som ett problem och deras upplevda trygghet är orsakssambandet sannolikt mer komplicerat än så. Utöver rent fysiska ordningsstörningar som skadegörelse talar Dolmén (2002, s.149) även om vikten av sociala ordningsstörningar för att förstå individers upplevda trygghet. I enkätstudien angav 11% av de svarande på fråga tolv att sociala ordningsstörningar som till exempel öppen droghandel utgör den aspekt av utomhusmiljön de helst skulle vilja åtgärda. Det kan inte uteslutas att delar av den relativt stora gruppen respondenter (52%) som anger att de vill se ökad övervakning i form av patrullerande polis, ordningsvakter och kameraövervakning förespråkar dessa åtgärder för att adressera just sociala ordningsstörningar. Detta resonemang stöds av både Kelling och Wilson (1982) och Litzén (2006, s.54) som båda menar att sociala ordningsstörningar behöver bemötas bestämt av samhället där den sistnämnda även diskuterar detta som främst en polisiär ordningsfråga.

När det gäller den generella stadsplaneringen i Komarken utgörs den främst av lamell- och skivhus i olika konstellationer. Ytorna däremellan bildar därmed det Newman (1995, s.150) och sedermera Pacione (2009, s.409) kallade semi-publika ytor vilka är tillgängliga för allmänheten (se Bild 4). Utöver flerfamiljshusen finns även en viss villabebyggelse i området. Majoriteten av denna bebyggelse är planerad så att gatorna utgör återvändsgränder vilket förhindrar genomfartstrafik (se Bild 3). Enligt Newmans (1972) teorier om territoriell kontroll bör trygga boendemiljöer utformas med tydliga gränser mellan privata och offentliga ytor och områden likt de semi-publika gårdarna mellan husen i Komarken undvikas. Således utgör villabebyggelsen ett gott exempel på stadsplanering enligt Newmans (1972; 1996, s.2) teori medan flerfamiljshusen inte följer hans principer i samma utsträckning.

Vidare kan ett småhusområde likt det i Komarken enligt Hillier och Sahbaz (2009, s.183-184) med fördel utformas med återvändsgränder (se Bild 3) vilket minimerar flödet av främlingar i området som i sin tur minskar de potentiella säkerhetsriskerna för de boende. Detta resonemang överensstämmer med Schneider och Kitchen (2007) vilka menar att människoflöden inte alltid skall betraktas som en trygghetsskapande åtgärd. Användandet av återvändsgator bör dock till skillnad från småhusområden undvikas i områden som domineras av flerfamiljshus eftersom genomfartstrafik och människoflöden är önskvärda inslag i denna miljö (Hillier & Sahbaz, 2009, s.183-184). Sammantaget innebär detta att Komarkens stora småhusområde är utformat

i enlighet med både Newmans (1972, 1996, s.2; 1995, s.150) och Hillier och Sahbaz (2009, s.183-184) riktlinjer medan ytorna med flerfamiljshus direkt strider mot Newmans teori om territoriell kontroll. Därför är det anmärkningsvärt att respondenter som bor i hyres- och bostadsrätt tvärt emot det förväntade resultatet enligt Newmans känner sig mer trygga än de invånare som bor i småhus.

Utöver skillnader respondenter emellan sett till upplåtelseform visar enkätstudien även ett antal andra intressanta mönster. När det gäller skadegörelse och huruvida respondenterna anser att det är ett problem identifieras ett positivt linjärt samband mellan ålder och den upplevda graden av problematisk skadegörelse. Studien visar även att personer med utländsk bakgrund inte anser att skadegörelse är ett problem i samma utsträckning som vad personer med inhemsk bakgrund gör. Den oberoende variabeln upplåtelseform visar sig även korrelera med hur personer skattar skadegörelsen i området. Boende i bostadsrätt och småhus upplever skadegörelsen som mer påtaglig än vad boende i hyresrätt gör vilket potentiellt påverkas av underliggande socioekonomiska faktorer som ligger utanför ramarna för denna studie.

Ser man i stället till enkätfrågorna rörande allmän trygghet och trygghet på Komarkens gångbanor framgår det att kvinnor, äldre och personer med inhemsk bakgrund känner sig mest otrygga. Detta kan jämföras med Foster (1995, s.570) som i sin studie i motsats till förhållandet i Komarken funnit stöd för att äldre invånare över lag känner sig relativt trygga. Vidare har Mouratidis (2020, s.7) funnit en positiv korrelation mellan variabelerna utländsk bakgrund och trygghet vilket överensstämmer väl med resultatet från enkätstudien i Komarken. När det gäller kön har Lindgren och Nilsen (2012, s.206) funnit att kvinnor känner sig något mer otrygga än män. Det kan dock inte uteslutas att detta beror på samhällsnormer gällande hur män respektive kvinnor uttrycker oro och rädsla snarare än att män faktiskt känner sig mer trygga än kvinnor. Ett visst stöd för denna tolkning står att finna i Polko och Kimic (2021, s.5) studie av trygghet i urbana parkmiljöer där de inte fann någon statistiskt signifikant skillnad mellan män och kvinnors upplevda otrygghet.

6.2 Åtgärder för förbättrad naturlig övervakning

Sett till den generella bilden har enkätstudien visat att en majoritet av invånarna i Komarken känner sig trygga vid vistelse i bostadsområdets utomhusmiljö. Med det sagt angav 82% av de svarande Nordmannatorget som den enskilt mest otrygga platsen i området. Denna studies teoretiska ramverk erbjuder flertalet potentiella förklaringar till varför så är fallet. Först och främst innebär torgets placering i en sänka att möjligheten till en naturlig övervakning är begränsad (se bild 6). Stadsplanering av detta slag bör enligt Jacobs (1961) undvikas eftersom det skapar potentiella gömställen för kriminella element. Denna bild delas av både Nordén och Axerud vilka framhåller torgets topografiska relation till omgivningen som problematisk ur ett trygghetsperspektiv. Utöver torgets fysiska läge är även det låga antalet verksamheter och mötesplatser som genererar människoflöden ett uppenbart problem vilket identifierats av såväl boende (se avsnitt 5.1) som kommunen. Axerud beskriver bland annat hur man från kommunens håll tagit itu med situationen genom att förlägga hemtjänsten och diverse aktiviteter till Nordmannatorget med omnejd. Detta för att skapa naturliga flöden av människor

vilket i sin tur verkar trygghetsskapande. Vikten av den typen av åtgärd är även väl omskrivet i litteraturen och omnämns av såväl Anderson m.fl. (2013) och Hillier och Sahbaz (2009, s.183) som Boverket (2010, s.45-46).

I direkt anslutning till Nordmannatorget finns en av Komarkens flera gångtunnlar (se bild 6) vilka är problematiska då de försvårar möjligheten till den av Jacobs (1961) beskrivna naturliga övervakningen. Enkätstudien har visat att denna fråga är prioriterad av de boende då drygt en fjärdedel av respondenterna angav att de vill bygga bort området gångtunnlar. En studie av Libardo och Nocera (2012) har påvisat sambandet mellan gångtunnlar och människors upplevda otrygghet eftersom de begränsar den naturliga övervakningen och försvårar potentiella brottsoffers möjligheter till flykt. Även Dempsey (2012, s.40) har lyft fram detta potentiella samband mellan gångtunnlar och boendes upplevda otrygghet. Denna situation är inget unikt för Komarken då Borgegård och Kemeny (2004, s.34) menar att gångtunnlar och andra metoder för trafikseparering är typiska för modernistiska bostadsområden. Uppfattningen att gångtunnlar är problematiska delas av Nordén från Polisen samtidigt som Axerud beskriver hur Kungälv's politiker övervägt att bygga bort gångtunneln vid Nordmannatorget men att ett sådant projekt är förknippat med stora kostnader.

En annan aspekt av Komarkens utomhusmiljö med bäring på invånarnas upplevda trygghet är belysning av offentliga ytor efter mörkrets inbrott. Såväl Jacobs (1961) som Ceccato m.fl. (2019, s.72-74), Polko och Kimic (2021, s.7) och Uittenbogaard m.fl. (2018, s.76-77) har betonat adekvat belysning som ett viktigt verktyg för skapandet av trygga boendemiljöer. I enkätstudien svarade hela 75% av respondenterna att de känner sig mindre trygga efter mörkrets inbrott samtidigt som 34% specifikt nämnde förbättrad belysning som en viktig trygghetsskapande åtgärd. Således är det logiskt att kommunen och största fastighetsägaren Kungälv's bostäder enligt Axerud specifikt arbetat med denna fråga (se Bild 7). Ytterligare en central fråga rörande upplevd trygghet i Komarkens utomhusmiljö rör de boendes relativt högt skattade trygghet på områdets gångvägar. Precis som i analysen av Nordmannatorget är möjliggörandet av naturlig övervakning genom medveten samhällsplanering av högsta vikt. Jacobs (1961) menar att den är som bäst när gångbanorna utgörs av livliga trottoarer i traditionell tät kvartersstad. På bild 1 från Komarken syns två exempel på gångbanor som placerats så att naturlig övervakning möjliggörs från en stor mängd fönster i dess närhet. Bild 2 visar ett annat exempel från Komarken där en gång- och cykelväg placerats synnerligen illa med avseende på den naturliga övervakningen då den kantas av hög vegetation samtidigt som de huskroppar som vetter mot gång- och cykelvägen är förhållandevis långt borta. Detta resonemang stöds bland annat av Lindgren och Nilsen (2011, s.201-202) som menar att tät vegetation är en faktor som kan minska boendes upplevda trygghet. Även Polko och Kimic (2021, s.7-8) har i sin studie av trygghet i parkmiljöer kommit fram till att tät vegetation som stör siktlinjer är problematisk ur säkerhetssynpunkt.

I kontrast till de åtgärder för att skapa en naturlig övervakning som diskuterats ovan finns även ett antal mer direkta insatser vilka syftar till att avskräcka brottslighet och öka den allmänna tryggheten. I enkätstudien framgår det tydligt att utökad aktiv övervakning av något slag efterfrågas av många boende i Komarken. På fråga tolv anger drygt hälften av respondenterna

att de önskar fler synliga poliser, väktare samt kameraövervakning för att öka den upplevda tryggheten i utomhusmiljön. Emellertid framhåller Axerud att kommunen vid tiden för enkätstudiens genomförande redan satsat på “riktade väktartillsyner” i området samt satt upp trygghetskameror på Nordmannatorget. Även Nordén framhåller att Polisen arbetat mer med direkt övervakning i Komarken och i synnerhet på Nordmannatorget i form av ökad närvaro och tillgänglighet. Trots dessa åtgärder uppger en femtedel av de tillfrågade i studien att de känner sig otrygga eller mycket otrygga vid vistelse utomhus i Komarken (se Diagram 3). Baserat på detta faktum finns det rimligtvis utrymme för fler trygghetsskapande åtgärder i området. Ceccato m.fl. (2019, s.77-78) konstaterar att åtgärder som kameraövervakning endast är effektiva då de utformats med stor hänsyn till de specifika förutsättningarna som råder lokalt i bostadsområdet. En risk som bör tas i beaktning är således att ökad närvaro från ordningsmakten kombinerat med synliga övervakningskameror potentiellt kan förstärka och sprida bilden av Komarken som ett brottsdrabbat bostadsområde. I ett sådant scenario kan invånarnas känsla av att bo i ett stigmatiserat område förstärkas vilket rimligtvis kan öka känslan av otrygghet trots att de själva inte utsatts för något brott.

7. Slutsats

I uppsatsens problembeskrivning presenterades den medborgarenkät som genomfördes av Kungälv kommun år 2020 (Kungälv kommun 2021, s.77). Enligt denna enkät anser invånarna i kommunen att Komarken är en av regionens mest otrygga platser. Det bör dock tas i beaktning att Komarken endast utgör 8% av befolkningen i Kungälv kommun och därmed är det rimligt att anta att de medborgare som lyft fram bostadsområdet som ett av kommunens mest otrygga till största del är bosatta i andra områden (SCB, 2022a; SCB, 2022b). Om så är fallet skulle det överensstämma med tidigare kritik mot miljonprogrammet vilken främst kommit från personer som inte själva bor i dessa områden (Törnquist, 2001, s.57; Borgegård & Kemeny, 2004, s.37). Uppsatsens huvudsakliga syfte var således att rikta uppmärksamheten mot det specifika förhållandet i Komarken genom att kartlägga områdets fysiska karaktär såväl som att låta invånare och lokala tjänstepersoner själva komma till tals. Detta syfte ledde fram till följande frågeställningar:

1. Hur upplever de boende i Komarken kopplingen mellan den lokala stadsplaneringen och upplevelsen av boendemiljön i allmänhet och trygghet i synnerhet?
2. Hur ser lokala aktörer i form av Polisen och Kungälv kommun på relationen mellan stadsplanering och goda och trygga boendemiljöer.
3. Vilka är de för den modernistiska planeringsdoktrinen typiska karaktärsdragen i Komarkens utomhusmiljö som potentiellt påverkar invånarnas upplevda trygghet?

Med avstamp i frågeställning ett har resultatet av denna studie visat att en klar majoritet av respondenterna är förhållandevis nöjda med den generella utomhusmiljön samtidigt som de upplever området som tryggt. Med det sagt skall den dryga femtedel som angivit att området är otryggt eller mycket otryggt inte förringas. Vidare har studien påvisat att den upplevda tryggheten är fallande med de svarandes ålder och att kvinnor känner sig något mindre trygga i utomhusmiljön än män. Även när det gäller etnisk bakgrund och typ av bostad har ett tydligt mönster identifierats. Personer med utländsk bakgrund och de respondenter som bor i hyresrätt känner sig betydligt mer trygga än de med inhemsk bakgrund och personer som äger sitt boende (se Kapitel 6 för diskussion gällande dolda variabler). När det kommer till specifika platser i Komarken som invånarna anser otrygga angav 82% av de svarande Nordmannatorget vilket är en plats med bristande förutsättningar för naturlig övervakning (Jacobs, 1961). Denna bild delas även av Polisen och Kungälv kommun vilka båda genomfört riktade trygghetshöjande insatser på detta torg. En annan aspekt som svarar mot frågeställning två är tjänstepersonernas gemensamma fokus på vikten av adekvat belysning som en trygghetsskapande åtgärd.

Ser man i stället till frågeställning tre och den generella stadsplaneringen i Komarken har studien identifierat småhusbebyggelsen som väl utformad i enlighet med Hillier och Sahbaz (2009, s.183-184) riktlinjer samt Newmans (1972) teori om territoriell kontroll. Detta medan flerfamiljshusområdena direkt strider mot Newmans principer eftersom de helt saknar tydlig uppdelning mellan privata och offentliga ytor mellan huskropparna. Denna brist bidrar till invånarnas otrygghet och är enligt teorin typisk för modernistisk stadsplanering. Således är det

anmärkningsvärt att respondenter som bor i hyres- och bostadsrätt tvärt emot det förväntade resultatet enligt Newman känner sig mer trygga än de invånare som bor i småhus.

Baserat på resultaten ovan kan det konstateras att det över lag ligger i linje med tidigare studier men att uppsatsen har breddat forskningsfältet och således bekräftat att de samband som belagts i stora städer till stor del även gäller i en småstadskontext. Som läsare bör man dock notera att denna studie i enlighet med det syfte och de tre frågeställningar som presenterades i kapitel ett inte har fastslagit några kausala samband mellan utomhusmiljöns karaktärsdrag och upplevd trygghet, utan endast identifierat korrelationer. Sålunda har studien inte heller belagt att invånarna i Komarkens generella nöjdhet och upplevda trygghet i utomhusmiljön direkt påverkas av den fysiska planeringen. Enligt det teoretiska ramverk som presenterades i kapitel tre och de brister i stadsplaneringen som redogjorts för ovan är det dock sannolikt att ett visst sådant samband föreligger. Emellertid bör möjligheten att det förhåller sig på motsatt sätt inte uteslutas. Heathcott (2012) och Shapiro (2012) menar båda i fallet Pruitt-Igoe, ett stigmatiserat modernistiskt höghusområde, att områdets problem inte orsakats av den lokala stadsplaneringen vilket bland annat Newman (1995; 1996) hävdade utan att det i stället berodde på socioekonomiska faktorer. Den stora skillnaden i upplevd trygghet i Komarken baserat på etnisk bakgrund och upplåtelseform indikerar att det kan finnas underliggande variabler som inte påverkas av den fysiska planeringen.

Ytterligare en aspekt att ta i beaktning är risken att studiens respondenter inte besvarat enkäten helt sanningsenligt. Detta eftersom de boende potentiellt uppfattar en enkät rörande trygghetsfrågor som en insinuation om att deras bostadsområde har stora brister. Enligt Jensen och Christensen (2012, s.88) kan invånarna i en sådan situation provoceras till en motreaktion vilken skulle kunna medföra att de i en enkät skönmålar sitt bostadsområde för att om möjligt bryta stigmatiseringen. Ett annan faktor som potentiellt kan påverka den angivna graden av upplevd trygghet är ett fenomen som observerats av Foster (1995). Hon diskuterar utifrån sin studie i London hur invånarna under lång tid verkar ha byggt upp en tolerans för ett brett spektrum av mindre brottslighet och därför anger att deras område är förhållandevis tryggt trots att relativt omfattande brottslighet förekommer. Utöver eventuella effekter av försvarsmekanismer och uppbyggd tolerans utgör resultatet av enkätstudien en osäkerhetsfaktor i sig. Detta eftersom det endast är Komarken som har studerats varpå det är svårt att värdera resultatet. Som exempel har en klar majoritet av respondenterna angivit att de upplever utomhusmiljön som mer eller mindre trygg men för att fullt ut kunna tolka detta resultat krävs ett eller flera andra bostadsområden som referens.

Problematiken som nämns i slutet av föregående stycke utgör förslagsvis underlag för vidare forskning. Denna studies geografiska avgränsning till Komarken lämnar fältet öppet för framtida forskning som studerar ett annat bostadsområde i Kungälv där andra socioekonomiska förutsättningar råder. Detta skulle möjliggöra en bredare analys och värdering av det resultat som uppnåtts i Komarken. Vidare hade det varit av intresse att analysera ett liknande datamaterial genom multipel linjär regression för att synliggöra vilka oberoende variabler som har störst förklaringsvärde gällande upplevd trygghet. Avslutningsvis hade en kvalitativ studie med syftet att undersöka det mer människonära perspektivet på trygghetsfrågan varit relevant.

Förslagsvis skulle ett sådant forskningsprojekt utformas som en kvalitativ intervjustudie där invånarna i Komarken tillåts förklara vilka faktorer i utomhusmiljön som påverkar deras upplevda trygghet negativt. Om möjligt skulle en sådan studie utformas med ett representativt urval så att adekvat generaliserbarhet uppnås. Målet med ett sådant projekt bör även vara att presentera kausala samband mellan fysisk planering och upplevd trygghet vilket kan ligga till grund för framtida förbättringsarbeten av utomhusmiljön i modernistiska bostadsområden.

Referenslista

Tryckta källor

Anderson, J., Macdonald, J., Bluthenthal, R. & Ashwood, J. (2013). Reducing crime by shaping the built environment with zoning: an empirical study of Los Angeles. *University of Pennsylvania Law Review*, 161(3), 699-756

Andersson, M. (2017). Makten över stadens offentliga rum - professionerna och hur de modernistiska idéerna vann kampen om stadsplaneringen. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 119 (3), 441-463

Arnstberg, K-O. (2000). *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlssons Bokförlag

Borgegård, L-E. & Kemeny, J. (2004). High-rise housing in a low-density country. *Housing and Urban Policy Studies*, 28, 31-48

Couper, P. (2015). *A Student's Introduction to Geographical Thought: Theories, Philosophies, Methodologies*. London: SAGE Publications Ltd

Cozens, P. (2011). Urban Planning and Environmental Criminology: Towards a New Perspective for Safer Cities. *Planning Practice and Research*, 26 (4), 481-508. DOI: 10.1080/02697459.2011.582357

Dekker, K., De Vos, S., Musterd, S. & Van Kempen, R. (2011). Residential Satisfaction in Housing Estates in European Cities: A Multi-level Research Approach. *Housing Studies*, 26 (04), 479-499. DOI: 10.1080/02673037.2011.559751

Dempsey, N. (2012). Neighborhood Design: Urban Outdoor Experience. Smith, S (Red.), *International Encyclopedia of Housing and Home* (s.29-42). Amsterdam: Elsevier

Dolmén, L. (2002). *Brottslighetens geografi – En analys av brottsligheten i Stockholms län*. Doktorsavhandling, Kriminologiska Institutionen 2002:6, Stockholms universitet.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A. & Wägnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5. uppl., Stockholm: Wolters Kuwer Sverige AB

Foster, J. (1995) Informal social control and community crime prevention. *British Journal of Criminology*, 35 (4), 563-583

Heathcott, J. (2012). Planning note: Pruitt-Igoe and the critique of public housing. *Journal of the American Planning Association*, 78 (4), 450-451

Hillier, B & Sahbaz, O. (2009). Crime and urban design: an evidence based approach.

Designing sustainable cities. Oxford: Blackwell publishing.

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Uppl. vintage books ed. [1992] New York: Vintage

Jensen, S & Christensen, A-D. (2012). Territorial stigmatization and local belonging, A study of the Danish neighborhood Aalborg East. *City*, 16(1-2), 74-92. DOI: 10.1080/13604813.2012.663556

Jörnmark, J. (2005). Bostadsrätterna, allmännyttan och lagarna. *Ratio Working Papers*, 75, 74-109

Kelling, G. & Wilson, J. (1982, mars). Broken Windows. *The Atlantic Monthly*, s. 29-38

Libardo, A & Nocera, S. (2012). Exploring the perceived security in transit: The Venetian students' perspective. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 155, 943-954. DOI: 10.2495/SC120792

Lindgren, T & Nilsen, M. (2012). Safety in residential areas. *Journal of Economic and Human Geography*, 103(2), 196-208. DOI: 10.1111/j.1467-9663.2011.00679.x

Litzén, S. (2006). *Oro för brott i urban miljö: trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm*. (1. uppl.) Licentiatavhandling Stockholm : Stockholms universitet

Maruthaveeran, S & Konijnendijk Van den Bosch, C. (2014). A socio-ecological exploration of fear of crime in Urban green spaces - a systematic review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 13 (1), 1-18. DOI: 10.1016/j.ufug.2013.11.006

Mouratidis, K. (2020). Neighborhood characteristics, neighborhood satisfaction, and well-being: The links with neighborhood deprivation. *Land Use Policy*, 99, 1-12. DOI: 10.1016/j.landusepol.2020.104886

Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design*. New York: Macmillan.

Newman, O. (1995). Defensible space - A new physical planning tool for urban revitalization. *Journal of the American Planning Association*, 61 (2), 149-155. DOI: 10.1080/01944369508975629

Newman, O. (1996). *Creating defensible space*. Darby, PA: Diane Publishing.

Pacione, M. (2009). *Urban Geography - A global perspective*. Uppl. 3. Oxon: Routledge

Polko, P. Kimic, K. (2021). Gender as a factor differentiating the perceptions of safety in urban parks. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(1). DOI: 10.1016/j.asej.2021.09.032

Poortinga, W. Dunstan, F & Fone, D. (2008). Neighborhood deprivation and self-rated health: the role of perceptions of the neighborhood and of housing problems. *Health & Place* 14 (3), 562–575. DOI: 10.1016/j.healthplace.2007.10.003

Salmons, J. (2012). *Designing and Conducting Research with Online Interviews*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Schneider, R. Kitchen, T. (2007). *Crime prevention and the built environment*. London: Routledge.

Shapiro, G.F. (2012). The Pruitt-Igoe Myth. *Journal of the Society of Architectural Historians; Berkeley*, 71 (1), 111-113. DOI: 10.1525/jsah.2012.71.1.111

Thompson, S & McCrue, P. (2008). *The CHESS Principles for Healthy Environments: An holistic and strategic game-plan for inter-sectoral policy and action*. Sydney: NSW Premiers Council for Active Living.

Törnquist, A. (2001). *Till förortens försvar - Utveckling och organisering i de tre stadsdelarna Hjällbo, Hammarkullen, Eriksbo 1970-1995*. Doktorsavhandling, Institutionen för Socialt arbete 2001: 4. Göteborgs Universitet.

Uittenbogaard, A.C. Ahlskog, T. & Grönlund, B. (2018). *Trygghet i samhället*. Stiftelsen Tryggare Sverige, 2018:1. Stockholm: Jure

Zeisel, J. (1975). *Sociology and Architectural Design*. New York: Russell Sage Foundation

Elektroniska källor

Boverket, (2010). Plats för trygghet - Inspiration för stadsutveckling. Hämtad från Boverket: https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/plats_for_trygghet.pdf

Boverket. (2020). *Statistiklabbet - Andel förvärvsarbetande efter RegSO, inrikes/utrikes född*. Hämtad 2023-05-10 från <https://segregationsbarometern.boverket.se/labbet/#/statistiklabbet/map/?indicator=11&location=lan-14,kommun-1482,regso-2233,regso-2227,regso-2232,regso-2310,regso-2306,regso-2307,regso-2308,regso-2309,regso-3099,regso-4149,regso-4150&bg=0&sweden=0> ()

Ceccato, V. Petersson, R. (2019). *Trygg stadsmiljö i praktiken: Visioner, exempel & tips*. Hämtad från Kungliga Tekniska Högskolan: https://www.kth.se/files/view/vace/5dc3a43c38ca1004b7abb8e1/trygg-stadsmiljoe-i-praktiken_v.pdf

Ceccato, V. Vasquez, L. Langefors, L. Canabarro, A. Petersson, R. (2019). *En trygg stadsmiljö: Teori och praktik för brottsförebyggande & trygghetsskapande åtgärder*. Hämtad

från Boverket: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2019/tryggstadsmiljo.pdf>

FN. (u.å.). *Mål 11: Sustainable cities and communities*. Hämtad från Förenta Nationerna: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/wp-content/uploads/2018/09/Goal-11.pdf>

Forsell, H. (2020). *Den föränderliga staden*. Hämtad från Riksbankens Jubileumsfond: https://www.rj.se/globalassets/rj-arsbocker/rjbok2020-1_den_foranderliga_staden.pdf

Kungälv kommun. (2023). *Uppföljning 2022 Trygg i Kungälv*. Hämtad från Kungälv kommun: <https://www.kungalv.se/siteassets/dokument/kommun-och-politik/kvalitet-och-uppfoljning/social-hallbarhet-uppfoljning-2022/uppfoljning-2022-trygg-i-kungalv.pdf>

Kungälv kommun. (2021). *Årsredovisning 2021*. Hämtad från Kungälv kommun: <https://www.kungalv.se/siteassets/dokument/kommun-och-politik/arsredovisning/arsredovisning-2021.pdf>

Polismyndigheten. (2021). *Lägesbild över utsatta områden*. Polismyndigheten, Nationella Operativa Avdelningen. Hämtad från Polismyndigheten: https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/lagesbild-over-utsatta-omraden-2021.pdf

SCB (2022a). *BEFPAK-Folkmängd, utländsk bakgrund*. Prenumerationsdatabas - tillhandahållen av Kungälv kommun. Stockholm: SCB

SCB (2022b). *Folkmängd efter region, civilstånd, ålder, kön och år*. Stockholm: SCB. Hämtad 2023-04-25 från https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101A/BefolkningNy/

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från Vetenskapsrådet: https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

Webbsidor

Brf Komarken. (u.å.). *Information om HSBs bostadsrättsförening Komarken i Kungälv*. Hämtad 2023-04-25 från <https://brfkomarken.se/om/>

HSB. (u.å.B). *BRF Ripan*. Hämtad 2023-04-25 från <https://www.hsb.se/goteborg/brf/ripan/om-foreningen/>

HSB. (u.å.A). *BRF Storken*. Hämtad 2023-04-25 från <https://www.hsb.se/goteborg/brf/storken/>

Kungälvbostäder. (u.å.). *Komarken*. Hämtad 2023-04-25 från <https://www.kungalvbostader.se/omrade/komarken>

Sveriges Radio. (2022a). *Polisens oro för kriminella släkt nätverken: Tydliga tecken på områdeskontroll*. Hämtad 2023-03-27 från <https://sverigesradio.se/artikel/polisens-oro-for-kriminella-slaktnatverken-tydliga-tecken-pa-omradeskontroll>

Sveriges Radio. (2022b). *Grannarna säger emot polisen - tycker att området svartmålas*. Hämtad 2023-03-28 från <https://sverigesradio.se/artikel/grannarna-sager-emot-polisen-tycker-att-omrade-svartmalas-barn-blir-utfrysta>

Bilaga 1 - Informationsbrev för enkät

Ta chansen att påverka boendemiljön i Komarken!

Vi är två studenter från Handelshögskolan i Göteborg som skriver ett examensarbete om utomhusmiljön i Komarken. Som en del av studien genomförs en enkätundersökning som distribueras till hushåll i området. Vi ser gärna att så många boende som möjligt deltar i studien, era åsikter är viktiga för oss! Med andra ord får samtliga personer i hushållet gladeligen svara på enkäten. Är det så att ni har barn som inte själva kan hantera det digitala frågeformuläret får ni gärna assistera dem. Vi värdesätter alla boendes synpunkter oavsett ålder.

Enkäten består av tolv frågor och tar endast några få minuter att besvara. Studiens urval är slumpmässigt och dina svar är självklart helt anonyma.

Delta i studien genom att läsa in QR-koden nedan med din telefon eller surfplatta.

Alternativt skriv in följande länk i din webbläsare. **Länk: tinyurl.com/komarken**

Tack för att du hjälper till att göra Komarken ännu bättre!

Med vänliga hälsningar,
Fredrik och Hugo
Studenter på Handelshögskolan i Göteborg

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Bilaga 2 - Enkätens frågor och svarsalternativ

1. *Hur gammal är du?*
 - 0-18 år
 - 19-29 år
 - 30-49 år
 - 50-64 år
 - 65 år eller äldre
2. *Vilket kön har du?*
 - Kvinna
 - Man
 - Vill ej uppge/annat
3. *Har du någon annan etnisk bakgrund än svensk?*
 - Ja
 - Nej
4. *Vilken typ av bostad har du?*
 - Hyresrätt
 - Bostadsrätt
 - Villa eller radhus
5. *Hur nöjd är du med utomhusmiljön i Komarken?*
 - Svar på en skala från 1 (inte alls nöjd) till 6 (mycket nöjd)
6. *Inom vilka aspekter av utomhusmiljön skulle du helst vilja se förbättringar? (Välj max fyra alternativ)*
 - Husens fasader
 - Bygga bort gångtunnlar (t.ex. ersätta med övergångsställen)
 - Parkmiljöer
 - Lekplatser
 - Minskad nedskräpning
 - Förbättrat underhåll av buskar och planteringar
 - Fler mötesplatser utomhus (t.ex. bänkar och bord)
 - Möjlighet till odling
 - Behövs inga förbättringar
 - Annat (fritext)
7. *Anser du att skadegörelse är ett problem i Komarken?*
 - Svar på en skala från 1 (inget problem alls) till 6 (mycket stort problem)
8. *Hur trygg känner du dig när du vistas utomhus i Komarken?*
 - Svar på en skala från 1 (inte alls trygg) till 6 (mycket trygg)
9. *Förändras din upplevda trygghet under dygnets mörka timmar?*
 - Känner mig MER trygg
 - Känner mig MINDRE trygg
 - Ingen förändring
10. *Hur upplever du tryggheten på områdets gångvägar? (Till exempel rörande tät vegetation som hindrar insyn från grannar och boende).*

- Svar på en skala från 1 (väldigt otryggt) till 6 (mycket tryggt)
11. *Finns det någon särskild plats i Komarken som du upplever som otrygg?*
- Svar som fritext
12. *Har du något förslag på en åtgärd som skulle förbättra den upplevda tryggheten i din utomhusmiljö?*
- Svar som fritext

Bilaga 3 - Intervjufrågor Polismyndigheten

1. Ser ni någon skillnad mellan att arbeta med att skapa en trygg utomhusmiljö i ett modernistiskt bostadsområde som Komarken jämfört med klassisk kvartersstad som i till exempel Kungsladugård och Kvillestaden (Brämaregården). Vi tänker då främst på den arena som stadsplaneringen skapat för de boende. Modernismens “hus i park” jämfört med en tät kvartersstad med ett tydligt rutnät av trottoarer.
(Följdfråga): Gällande Komarkens utformning så är det kritik likt denna från områdespolisen i nordöstra Göteborg som vi är nyfikna på. Det handlar bland annat om att det är svårt att komma åt alla delar av bostadsområdet med bil på grund av att det är en sorts parkmiljöer mellan husen. Är det något du känner igen från arbetet i Komarken? Bifogad länk: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/polisens-arbete-forsvaras-av>
2. En väsentlig skillnad mellan dessa typer av boendemiljöer rör till exempel trafikseparering. Modernistiska områden är planerade med gångtunnlar och gångbroar, något som ofta helt saknas i kvarterstäder. Anser ni att gångtunnlar med bristande insyn är problematiska ur ett trygghetsperspektiv?
3. Insyn skapar en “naturlig övervakning” av den externa boendemiljön. Utöver gångtunnlar är även Nordmannatorget ett konkret exempel på en plats i Komarken som till stor del saknar naturlig övervakning. Hur ser ni på utformningen av Nordmannatorget och hur den påverkar möjligheten att skapa en trygg och säker utomhusmiljö för invånarna?
4. En klassisk teori rörande trygghetsskapande åtgärder är den så kallade “broken windows”-teorin. Enligt denna uppmuntrar en ornat stadsmiljö till antisocialt beteende. Anser ni att nedskräpning, klotter och skadegörelse är ett problem i Komarken och att detta påverkar tryggheten negativt?
5. Finns det några åtgärder i den externa boendemiljön i Komarken som ni bedömer skulle förbättra invånarnas upplevelse av en trygg och säker utomhusmiljö?
(Följdfråga): Jag (Hugo) bor i Backa och här har man nyligen fyllt igen de flesta av områdets gångtunnlar med syfte att skapa en stadsmässighet och öka tryggheten. Andra trygghetsskapande åtgärder som ofta nämns är att sätta upp fler övervakningskameror. Har du/ni någon åsikt rörande den typen av fysiska åtgärder?

Bilaga 4 - Intervjufrågor Kungälv kommun

1. Enligt Kungälv medborgarenkät från år 2020 lyfter invånarna i kommunen fram Komarken som det mest otrygga bostadsområdet. Har ni genomfört några åtgärder för att förbättra situationen?
2. När man läser tidigare studier gällande invånarnas upplevda trygghet kopplat till stadsplanering lyfts ofta gångtunnlar fram som ett konkret exempel på otrygga platser. Har kommunen övervägt att bygga bort Komarkens gångtunnlar?
3. Insyn skapar en "naturlig övervakning" av den externa boendemiljön. Utöver gångtunnlar är även Nordmannatorget ett konkret exempel på en plats i Komarken som till stor del saknar naturlig övervakning. Vår medborgarenkät har än så länge visat att över 80% av invånarna i Komarken anser att Nordmannatorget är bostadsområdets mest otrygga plats. Hur ser ni på utformningen av torget och dess påverkan på möjligheten att skapa en trygg och säker utomhusmiljö för invånarna?
4. Vår enkät har också visat att 74% av invånarna känner sig mer otrygga efter mörkrets inbrott. Finns det något kommunen kan göra för att förbättra situationen?